

- Sažetak
- izvješća o radu
- pravobraniteljice
- za djecu 2020.
-

★ Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Zagreb, ožujak 2021.

Ilustracije na naslovnici motivi su iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2021. godinu, koji nosi naslov „Dječje pravo na participaciju je...“. Autorica ilustracija u kalendaru je Zrinka Ostović.

Središnja tema kalendara je dječje pravo na sudjelovanje (participaciju), uz predstavljanje ostalih prava iz UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Kalendar se može preuzeti na našoj stranici www.dijete.hr.

SADRŽAJ

1	UVOD	4
2	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	7
2.1	Osobna prava	8
2.1.1	Statusna prava	8
2.1.2	Pravo na privatnost	9
2.1.3	Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	9
2.1.4	Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	10
2.2	Prava djece kao članova društvene zajednice	12
2.3	Obrazovna prava	12
2.4	Zdravstvena prava	13
2.5	Socijalna i ekonomska prava	14
2.6	Kulturna prava i slobodno vrijeme	15
2.7	Pravosudno zaštitna prava	16
2.7.1	Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	16
2.7.1.1	Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	16
2.7.2	Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	17
2.8	Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	17
2.9	Diskriminacija	18
2.10	Ostala prava i nenadležnost	19
3	MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE	19
4	IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE - prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece	20
4.1	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	20
4.2	Prava djece s problemima u ponašanju	20
4.3	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	20
4.4	Mediji i zaštita dječjih prava	21
4.5	Prava djece u digitalnom okruženju	21
4.6	Prava djece koja se bave sportom	21
4.7	Djeca u pokretu	22
5	PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	22
6	NORMATIVNA AKTIVNOST	23
7	ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI	24
7.1	Djeca u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	24
7.2	Pružanje usluga za djecu s teškoćama u razvoju za vrijeme pandemije – analiza stanja	24
7.3	Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko pravnim postupcima	24
8	OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	25
9	OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	25
10	SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	25
11	MEĐUNARODNA AKTIVNOST	26
12	OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA	26
13	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	26
14	ZAKLJUČAK	27
15	LEGENDA	30

Stotine tisuća djece u Hrvatskoj vjerojatno će vrlo dobro upamtiti 2020. godinu. U toj su se godini zatvorile njihove škole i vrtići, prvo na dva tjedna, a onda i na dva mjeseca. Njihovi su domovi preko noći postali njihove privremene učionice i uredi u kojima rade roditelji. Brojna su djeca ostala i bez krova nad glavom uslijed potresa, koji su prvo pogodili Zagreb i okolicu, a krajem godine i Banovinu. To je bila godina u kojoj su i djeca, bez obzira na svoju dob i razvojne potrebe, u jednom trenutku trebala postati i ostati odgovorna. Dva mjeseca se možda ne čini mnogo u životu odrasle osobe, ali za dijete od, primjerice, sedam godina ili mlađeg adolescenta, to se razdoblje čini kao cijela vječnost.

Stoga će i osamnaesto po redu izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobraniteljstvu za djecu*, biti gotovo u svim svojim dijelovima obilježeno izvanrednim situacijama koje su promijenile život djece u Hrvatskoj, a to su epidemija Covida-19, nacionalni naponi da se epidemija zaustavi i potresi.

U 2020. godini zaprimili smo **1923 novih prijava**, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, što na godišnjoj razini predstavlja rast od 10 %. Uz nove prijave, nastavili smo postupati u **574 predmeta** koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Uz navedeno, Ured je radio i na **1158 predmeta** koji se odnose na opće inicijative, izvješća, suradnju s državnim i međunarodnim institucijama i medijima, stručne sastanke, konferencije, projekte i obradu stručnih tema, te poslovanje ureda.

Unatoč otežanim okolnostima rada tijekom epidemije te značajnih oštećenja zgrade Ureda pravobraniteljice za djecu, koja su nastala tijekom zagrebačkih potresa, i ove smo godine nastojali biti dostupni djeci, roditeljima i skrbnicima te institucijama koje su nam se obraćale za savjet, pomoć i podršku putem telefona i elektroničke pošte. Tijekom 2020. zabilježili smo **1200 razgovora** putem telefona sa strankama, a susrete s djecom smo organizirali *online*, putem različitih komunikacijskih platformi.

Tijekom godine uputili smo **72 opće preporuke**, upozorenja i priopćenja s ciljem da podržimo učinkovitiju zaštitu prava djece. Oko 40 % preporuka bilo je vezano uz utjecaj koronavirusa i mjera za njegovo suzbijanje na različita područja ostvarivanja prava djeteta. No, zabrinjava nas da je prihvaćena tek svaka druga preporuka, dok je tek svaka šesta preporuka do kraja godine bila u cijelosti i realizirana.

Prateći nastale promjene i nove izazove u zaštiti prava djece u vrijeme zdravstvene krize, na našoj web stranici otvorili smo posebnu rubriku u kojoj smo redovito objavljivali preporuke i mišljenja za učinkovitije ostvarivanje prava djece u vrijeme epidemije. Krajem godine, na našoj *online* konferenciji, nastojali smo zajedno sa svim relevantnim institucijama napraviti pregled mjera i ključnih pouka o zaštiti djece u vrijeme epidemije. Želim istaknuti kako smo u prošloj godini svjedočili velikom trudu koji je uložen u prilagodbu na nove okolnosti, ali su razotkrivene i brojne slabosti različitih sustava odgovornih za dobrobit djece. Stoga se nadam da će 2020. biti, među ostalim, i godina učenja na kojoj ćemo graditi otporniji sustav koji će bolje štiti djecu i njihove interese u izvanrednim i kriznim situacijama.

Među prijavama u 2020. i dalje dominiraju one u području osobnih prava djece, no, s obzirom na sve poteškoće u sustavu obrazovanja, ne čudi da u području obrazovanja bilježimo više od 100 novih prijava u odnosu na 2019. Najviši godišnji porast zabilježili smo u području pravosudno-zaštitnih prava, čak 42 %, a uglavnom je riječ o pritužbama na postupanje policijskih službenika, djelatnika centara za socijalnu skrb, posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva. Pritužbe ukazuju na potrebu za senzibilizacijom službenih osoba za prava i potrebe djece. Znatno je više i prijava u područjima socijalnih i zdravstvenih prava.

U cjelovitom tekstu Izvješća za 2020., na oko 240 stranica, donosimo pregled postupanja po pojedinačnim prijavama povreda prava djece, sažeti prikaz općih inicijativa te raznih drugih inicijativa i aktivnosti u praćenju, zaštiti i promicanju dječjih prava. U ovome Sažetku dajemo skraćeni pregled uočene problematike i našega rada. U tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjeni u legendi na kraju. Riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

Epidemija koronavirusa ostavila je posljedice na djeci te je osobito teško pogodila pojedine skupine djece. Uvođenje nastave na daljinu, otežalo je ostvarivanje prava na obrazovanje djeci koja nisu imala uvjete za nastavu putem interneta i televizije. Djeca s teškoćama u razvoju ostala su bez škola i vrtića te bez drugih usluga koje dobivaju u posebnim ustanovama (npr. usluge fizioterapeuta, logopeda, radnog terapeuta, psihosocijalne podrške, rane intervencije i sl.), ali i bez prijatelja. *Koronakriza* je potvrdila da je izravan rad stručnjaka s djecom s teškoćama u razvoju nezamjenjiv. Digitalne platforme i nastava putem televizije nisu bile dovoljno prilagođene djeci s teškoćama u razvoju.

Neka djeca koja su se u vrijeme *lockdowna* zatekla na liječenju u bolnicama, bila su gotovo potpuno odvojena od svojih obitelji u trenutku u kojem im najviše treba roditelj i njegova toplina i utjeha. Stručnjaci su upozoravali na negativne posljedice *lockdowna* na djecu koja žive u obiteljima u riziku od nasilja i zlostavljanja. U 2020. Ministarstvo unutarnjih poslova bilježi porast kaznenih djela nasilja i zlostavljanja, što potvrđuje da je jako teško osigurati učinkovitu zaštitu djece ako su žrtve zatvorene u četiri zida.

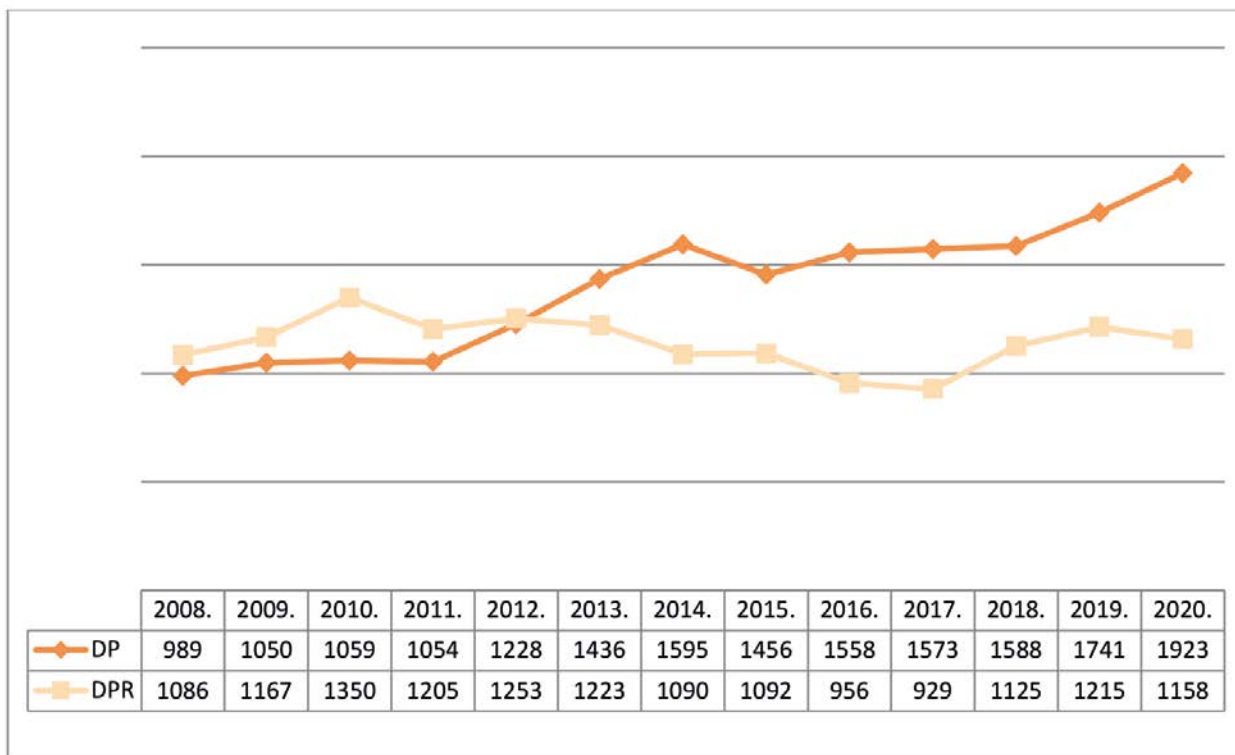
Neizvjesnost oko polaganja državne mature, uza sve druge otežavajuće okolnosti u obrazovanju i životu uslijed koronavirusa te potresa u Zagrebu i okolici, osobito je teško pogodila maturante, koji su predugo čekali na informacije o najvažnijem ispitu u svom životu. Istraživanja o posljedicama *koronakrize* na djecu dodatno ukazuju da briga o mentalnom zdravlju djece postaje jedna od ključnih tema koja će zahtijevati veća društvena ulaganja.

Zahvaljujem svojim mladim savjetnicima, članovima MMS-a, na njihovim prijedlozima i mišljenjima koji su mi pomogli u boljem razumijevanju potreba djece u 2020. godini. Zahvaljujem svojem stručnom timu savjetnika i djelatnika Ureda u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, koji je neumorno radio u izvanrednim okolnostima kako bi osigurao praćenje prava djece, savjet i podršku svima koji su nam se javljali za pomoć.

Nadam se da će ovo izvješće poslužiti i kao putokaz za sve što je potrebno učiniti za djecu kako bi se oporavila od teških iskustava 2020., te kako bi se njihove potrebe stavile na prvo mjesto – i sada i u svim budućim izvanrednim situacijama.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) od 2008. do 2020.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece od 2008. do 2020.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Osobna prava	635	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28
Obrazovna prava	121	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492
Zdravstvena prava	32	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162
Socijalna prava	31	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62
Ekonomska prava	56	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72
Kulturna prava	15	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36
Pravosudno-zaštitna prava	37	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115
Sigurnost i zaštita djece		12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116
Diskriminacija		3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35
Nenadležnost		22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32
Ostalo	49	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1
UKUPNO	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923

PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Tijekom 2020. zaprimili smo 1923 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, što je u odnosu na prethodnu godinu, kad ih je bilo 1741, znatno povećanje. Povećani broj prijava tumačimo izvanrednim okolnostima zbog izbijanja epidemije Covida-19, kao i potresa, koji su utjecali i na ostvarivanje prava djece.

Postupali smo i u 574 predmeta koji su preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje.

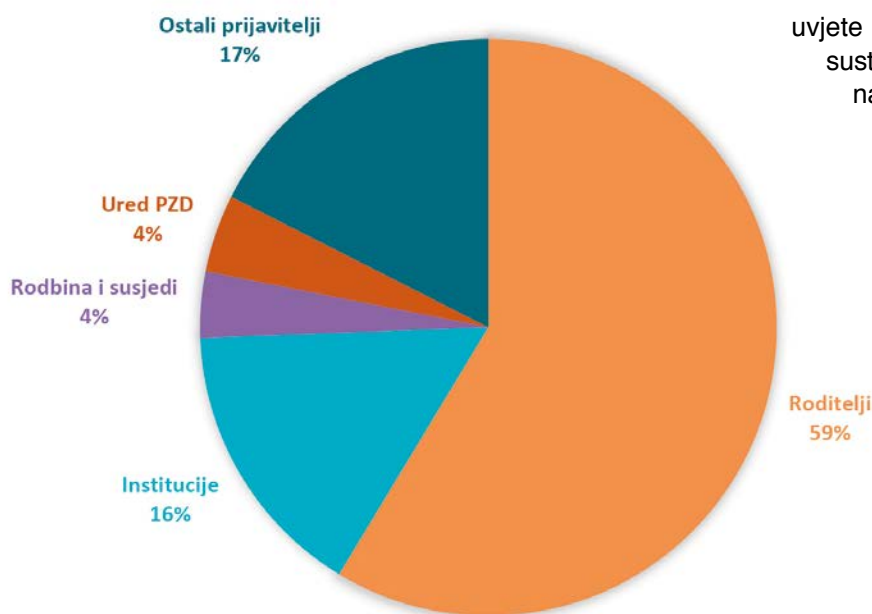
Povrede pojedinačnih prava djece 2020.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2020.	Broj djece u 2020.	
			Broj djece	Grupa djece
Osobna prava-ukupno	269	772	1155	49
Prava djece kao članova društvene zajednice	4	28	27	6
Obrazovna prava	100	492	384	177
Zdravstvena prava	18	162	106	69
Socijalna prava	23	62	107	2
Ekonomska prava	31	72	106	6
Kulturna prava	12	36	25	15
Pravosudno-zaštitna prava	33	115	135	13
Sigurnost i zaštita djece	68	116	130	20
Diskriminacija	7	35	18	25
Nenadležnost	5	32	33	3
Ostala prava	4	1		1
UKUPNO	574	1923	2226	386

Prijave se odnose na 2226 djece (962 dječaka, 817 djevojčica i 447 djece za koje nije naveden spol) te 386 grupa djece.

Najčešće su nam se obraćali roditelji djece (1128), i to majke u 715 slučajeva, očevi u 300 slučajeva te oba roditelja zajedno u 113 slučajeva. U 303 slučaja obratile su nam se institucije, najčešće škole i vrtići (70), zatim ministarstva, agencije i inspekcije. Državni inspektorat obavještavao nas je o odbijanju obveznog cijepljenja djece i praćenju zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, a policijske uprave o stradanju djece u prometu (44). Obraćali su nam se i centri za socijalnu skrb, domovi za djecu, udruge, predstavnici lokalne zajednice te saborski zastupnici i pojedini saborski odbori tražeći postupanje pravobraniteljice.

Djeca su nam se osobno obratila u 26 slučajeva. Prijave su se odnosile: na zabrinutost zbog mogućeg negativnog odražavanja organizacije nastave tijekom epidemije na polaganje državne mature i upise na fakultet; nepravredno ocjenjivanje i neprofesionalno ponašanje nastavnika; nedovoljnu mogućnost sudjelovanja u donošenju odluka koje ih se neposredno tiču, posebno vezano uz organizaciju nastave u vrijeme epidemije. Djeca iz odgojnih domova žalila su se na postupanje i ponašanje odgajatelja, a ona iz učeničkih domova na narušavanje njihove privatnosti. Obraćala su nam se i djeca čiji roditelji su u konfliktu oko načina izvršavanja roditeljske skrbi, tražeći da se poštuje njihovo mišljenje o tome s kojim će roditeljem živjeti ili o načinu održavanja susreta i druženja s roditeljem s kojim ne stanuju. Djeca su se žalila i na odluke o izdvajanju iz obitelji i na

uvjete smještaja, ali i na neefikasnost sustava u ostvarivanju njihovog prava na uzdržavanje. U jednom slučaju obratilo nam se dijete tražeći da se odgodi izvršavanje kazne zatvora za njegovog roditelja.

Najviše prijava povreda prava u 2020. odnosi se na povredu osobnih prava djece (772), od kojih najviše na ostvarivanje roditeljske skrbi (434) te na nasilje nad djecom i zanemari- vanje (239).

2.1 Osobna prava

Primili smo 772 prijave u vezi s ostvarivanjem osobnih prava djece, a prikazujemo ih u sljedećoj tablici:

Osobna prava

OSOBNNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2020.	Broj djece u 2020.	
			Broj djece	Grupa djece
Pravo na život	1	2	2	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla		3	3	
Pravo na prijavu rođenja	5	11	18	
Pravo na osobno ime		1	1	
Pravo na stjecanje državljanstva	1			
Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	135	434	657	14
Posvojenje	1	5	9	
Pravo na zaštitu od nasilja	75	175	273	14
Zanemarivanje	40	64	104	3
Skrbništvo				
Udomiteljstvo	6	10	23	
Pravo na djetetovu privatnost	4	66	64	18
Ostalo	1	1	1	
UKUPNO	269	772	1155	49

Pravo na život – Prijave povreda djetetovog prava na život odnose se uglavnom na slučajeve počinjenja teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstva, pokušaja ubojstva, čedomorstva) ili samoranjavanja i unesrećivanja te drugih ugrožavajućih okolnosti. U 2020. bilježimo dva slučaja povrede prava na život koje su se odnosile na dvoje djece.

2.1.1 STATUSNA PRAVA

Prijave povreda statusnih prava djece (15) odnose se na prijavu rođenja djeteta, pravo djeteta na izdavanje osobnih dokumenata i rješavanje boravišnog statusa. I nadalje najveći broj prijava bilježimo u slučaju roditeljskog konflikta oko zastupanja djeteta zbog čega se ostvarivanje djetetovih osobnih prava često nepotrebno

odugovlači. Nadležna tijela, koja bi trebala intervenirati u cilju zaštite najboljeg interesa djeteta, često se u tome ne snalaze pa do razrješenja roditeljskog sukoba u nekim slučajevima dolazi do uskrate djetetovih prava, primjerice prava na obrazovanje. **Dodjela novog OIB-a za posvojenu djecu** i dalje ostaje problem za djecu posvojenu prije stupanja na snagu važećeg *Obiteljskog zakona*.

Statusna prava djece stranaca – Značajan problem zbog kojeg nam se pritužuju građani stranog državljanstva je reguliranje boravišnog statusa djece u RH. Neovisno o razlozima koji dovode do toga da djeca borave u RH bez reguliranog statusa (a neka tu žive od rođenja), ova djeca uskraćena su u mnogim pravima. Djeca pohađaju školu, no problem nastaje zato što bez valjanih isprava ne mogu biti evidentirana u E-matici, ne može im biti izdana svjedodžba niti se mogu upisati u viši razred. I dalje zabrinjava sudbina djece stranaca bez pratnje roditelja koja napuštaju teritorij Hrvatske prije okončanja postupka odobravanja međunarodne zaštite (91 %).

2.1.2 PRAVO NA PRIVATNOST

Postupali smo u 66 pojedinačnih slučajeva u vezi s djetetovim pravom na privatnost. Osim toga, u još 79 prijava povreda drugih prava djece (osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih, participativnih prava) ukazivalo se i na povredu privatnosti. Najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, posebice na društvenim mrežama, zatim u institucijama – u školama, vrtićima, bolnicama, sportskim društvima i na ostalim mjestima te u obitelji. Epidemija Covida-19 odrazila se na pitanje zaštite privatnosti djece, osobito stoga što je pristup većini usluga bio moguć isključivo putem digitalnih alata. Pritužbe su se odnosile na: neovlašteno i prekomjerno prikupljanje osobnih podataka o zdravlju djece i javne objave informacija o njihovom zdravstvenom stanju te sumnje na nedovoljnu zaštitu privatnosti djece u *online* nastavi. Ravnateljstvu civilne zaštite i Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO) te Hrvatskom novinarskom društvu uputili smo *preporuku o zaštiti privatnosti djece u kontekstu epidemije Covida-19*.

Potrebno je sustavno i kontinuirano informirati građane i institucije o zaštiti osobnih podataka djece, njihove privatnosti i dostojanstva, o posljedicama nezakonite obrade i raspolaganja njihovim osobnim podacima te donijeti kodekse, smjernice ili protokole postupanja radi zaštite privatnosti djece.

2.1.3 PRAVO NA ŽIVOT S RODITELJIMA I RODITELJSKU SKRB

Od 434 slučaja u ovoj cjelini najviše ih se odnosi na pitanja ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi (325), ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb (77), te djetetovo uzdržavanje (32). Prijave povreda prava najčešće su vezane uz roditeljsko neslaganje o organizaciji djetetovog života nakon prekida obiteljske zajednice i/ili razvoda braka te uz druge nepovoljne obiteljske prilike u kojima dijete odrasta, a koje su bile povod za izricanje različitih mjera za zaštitu djetetovih prava i dobrobiti.

Osobito zabrinjava izostanak djelotvornog odgovora institucija u zaštiti djeteta u slučajevima izrazito narušenih odnosa u obitelji, kojima dijete svjedoči, a odrasli članovi obitelji koriste ga kao sredstvo u postizanju svojih ciljeva, koji nisu uvijek u djetetovom najboljem interesu. Roditelji koji su u izrazitom međusobnom sukobu često nisu dostupni savjetodavnom radu. Obračaju nam se iskazujući nepovjerenje i nezadovoljstvo radom i stručnim procjenama institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece - centara za socijalnu skrb (CZSS) i sudova. Mjere koje su se donosile s ciljem sprečavanja širenja epidemije Covida-19 posebno su se negativno odrazile na zaštitu prava djece onih roditelja čiji je odnos već i od prije bio narušen. Zbog posebnog načina rada institucija u različitim fazama trajanja epidemije, stručna pomoć stručnjaka CZSS-a u izvršavanju roditeljske skrbi bila im je manje dostupna, što je pridonijelo produbljivanju njihovog međusobnog neslaganja oko pitanja koja su važna za dijete.

Radi podizanja kvalitete stručnog rada i intervencija usmjerenih zaštiti djeteta zalažemo se za osiguranje **savjetova i mobilnih timova** kojima bi se roditelji, djeca i drugi članovi obitelji mogli obratiti radi stručne pomoći i podrške, u vezi s pitanjima roditeljstva, obiteljskih odnosa i izazova odrastanja te za osnivanje **obiteljskih sudova** kako bi postupke vezane za zaštitu djece, koji su po prirodi složeni, vodili za to dodatno educirani i specijalizirani suci. Od izbijanja epidemije Covida-19 potreba podrške zaposlenim roditeljima u **uskladjivanju obveza na radnom mjestu i obveze skrbi o djeci** postala je iznimno važno područje u zaštiti dobrobiti djece, na što smo kroz preporuku ukazali i Vladi RH i Stožeru civilne zaštite RH.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb – Najveći broj prijava (20) uputili su nam **domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi** tražeći našu pomoć u aktiviranju CZSS-a radi promjene oblika smještaja

djece. Upozoravali su i na nejasnoće u tumačenju HZJZ-ovih *Uputa za sprječavanje i suzbijanje epidemije Covida-19 za pružatelje izvaninstitucijskih socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi*, od 16. travnja i od 8. svibnja 2020. S obzirom na dugotrajnost epidemije, potreba neposrednog održavanja osobnih odnosa djece s roditeljima postala je aktualnija pa su se odluke nadležnih mijenjale i korigirale, a mi smo preporučili da se intenziviraju kontakti djece s roditeljima i drugim osobama putem društvenih mreža, video-poziva, *skypea* i slično. **Povjeravanje djece s PUP-om**, koju roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti odgajati, ustanovama socijalne skrbi i dalje je opterećeno zakašnjelom reakcijom sustava u osiguravanju odrastanja djece u poticajnom okruženju. Prijave vezane uz **lišenje prava na roditeljsku skrb** najčešće nam upućuju roditelji nezadovoljni donesenom odlukom ili sporošću postupka kad je riječ o lišavanju drugog roditelja prava na roditeljsku skrb.

Udomiteljstvo, deinstitucionalizacija i posvojenje – Broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su se u 2020. nalazila u ustanovama blago je povećan, što ukazuje da *Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020.* ne daje očekivane rezultate. To također pokazuje da je potrebno ulagati dodatne napore u razvoj usluga na razini lokalne zajednice za djecu, mlade i obitelji u riziku, organizirati poludnevne i cjelodnevne boravke koji će u lokalnoj zajednici biti dostupniji obiteljima te nastaviti raditi na populariziranju udomiteljstva. Sve su te mjere potrebne kako bi se preveniralo izdvajanje djece iz obitelji.

Teškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi u odnosu na djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i teškoće udomiteljskih obitelji, iste su kao i prijašnjih godina, ali su zbog epidemije Covida-19, još izraženije. Nedostatan je broj udomiteljskih obitelji, kapaciteti ustanova su popunjeni, a veliki broj zahtjeva za smještajem djece ostaje nerealiziran. Problemi su: neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji; nedostatak profesionalnih udomitelja, udomitelja u urbanim sredinama te specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za skrb o djeci s PUP-om i djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama; nedostatak udomitelja za smještaj djece u kriznim situacijama i djece do treće godine života; visoka starosna dob i niska obrazovna struktura udomitelja; nedovoljna podrška udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima; nedostatak edukacija i supervizija udomitelja i stručnih djelatnika. Potrebno je nastaviti s poticanjem i promicanjem kvalitetnog udomiteljstva, te standardizirati edukaciju udomitelja i pružanje podrške udomiteljskim obiteljima, djeci i njihovim roditeljima.

Posvojenje – U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici na dan 31.12.2020. nalazilo se 97 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, što je za 22 djece više nego u prethodnoj godini. Kroz suradnju s udrugama koje se bave pružanjem stručne pripreme potencijalnih posvojitelja i s djelatnicima domova vidljiva je važnost multidisciplinarnе stručne procjene potreba djeteta, kako bi stručnjaci mogli uputiti potencijalne posvojitelje u to što je djetetu potrebno, te kako bi se na osnovi kvalitetne procjene potencijalnih posvojitelja i razgovora s njima krenulo u proces pronalaženja posvojitelja koji će na najbolji mogući način odgovoriti na potrebe djeteta. I u 2020. bili smo uključeni u rješavanje teškoća u vezi s mogućnošću promjene OIB-a posvojene djece.

Uzdržavanje – Primili smo 32 pisana upita i pritužbe u vezi s uzdržavanjem djece. Često pritužbe sadrže primjedbe na postupke roditelja neplatiše uzdržavanja. Neki zbog teške materijalne situacije ne uspijevaju podmiriti sve svoje obveze, ali neki roditelji namjerno izbjegavaju tu obvezu prema djeci. Stranke se pritužuju i na funkcioniranje cijeloga sustava zaštite prava djece ili pojedinih segmenata (sudova, Fine, CZSS-a). Najčešće je razlog obraćanja dugotrajnost postupanja, ali i neučinkovitost sustava, budući da neka djeca trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje. Nedovoljno su propisima zaštićena i djeca koja u različitim životnim situacijama ostanu bez doprinosa drugog roditelja za uzdržavanje (djeca bez utvrđenog očinstva, djeca radno nesposobnih roditelja, djeca koja nakon smrti roditelja ne uspiju ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu, djeca koja ne ostvaruju pravo na uzdržavanje ni nakon isteka privremenog uzdržavanja te djeca čiji su roditelji odsutni i nepoznata boravišta, kao i ona čiji roditelji ne doprinose uzdržavanju, a žive i rade u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata). Nužno je napraviti određene pomake na normativnoj (izmjene i dopune propisa), ali i na praktičnoj razini (dosljedna i pravodobna primjena propisa, edukacija, senzibilizacija).

2.1.4 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA I ZANEMARIVANJA

Primili smo 239 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci (42 manje nego u 2019.), kojima je bilo obuhvaćeno 377 djece i 17 grupa djece. Na nasilje se odnosilo 175 a, a na zanemarivanje 64 prijave. Osim navedenih, primili smo i 56 prijava koje se odnose na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece.

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Nasilje u obitelji	68	68	61	62	97	76
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	68	79	90	68	82	55
Nasilje u drugim ustanovama	2	8	11	10	6	6
Ostalo nasilje	40	42	41	39	23	38
Zanemarivanje	69	75	82	54	73	64
UKUPNO	247	272	285	233	281	239

Nasilje i zanemarivanje u obitelji – Primili smo 76 prijava kršenja dječjih prava zbog nasilja u obitelji, što je manje nego u 2019., ali napominjemo da prijave koje primamo u vezi s nasiljem nad djecom prikazuju tek dio ove problematike.

Zbog epidemije Covida-19 i primjene epidemioloških mjera, te zbog razornih potresa koji su pogodili Zagreb i okolne županije, a krajem godine i Sisačko-moslavačku županiju, mnoge su se obitelji susrele s dodatnim izazovima i teškoćama. Ograničeno kretanje i uvjeti u kojima su članovi obitelji morali duže vrijeme boraviti zajedno, dok su istodobno bili opterećeni brigom za život i zdravlje te strahom od gubitka posla, očekivano dovode i do niza neprimjerenih oblika ponašanja. Obiteljsko nasilje teško pogađa djecu i kad je usmjereno na njih, ali i kada djeca svjedoče nasilju među odraslima. S obzirom na bojazan da bi djeca u uvjetima krize mogla biti izložena povećanom riziku od nasilja u obitelji, u travnju smo nadležnim ministarstvima uputili **preporuku o izradi smjernica za postupanja u situacijama zaštite djece od nasilja i zanemarivanja u doba epidemije Covida-19**.

Većina prijava nasilja odnosila se na **sukobe među partnerima kojima su svjedočila djeca**, što je rezultiralo postupanjima nadležnih institucija radi zaštite prava djeteta. Djelatnici CZSS-a sve češće prepoznaju **manipulativna ponašanja roditelja** i drugih članova obitelji, tretiraju ga kao nasilje u odnosu na dijete i izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta iz *Obiteljskog zakona*. U pozadini većine prijava roditelja o zanemarivanju djeteta od strane drugog roditelja najčešće su obiteljski konflikti i neriješeni partnerski odnosi kojima je najčešće cilj naštetiti drugom roditelju ukazujući na njegovu/njezinu navodnu nebrigu o djetetu.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama – U školama je najčešće **vršnjačko nasilje**. Nedovoljno je stručnjaka u stručnim službama dječjih vrtića i škola, a škole postupaju neujednačeno i u preventivnim aktivnostima i u reakciji na nasilje, iako je na snagu stupio *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama* koji je trebao unaprijediti stanje. I stručno-pedagoški nadzori Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) svjedoče o nepravovremenim i nestručnim reakcijama, neznanju i nesigurnosti djelatnika. **Programi prevencije** nisu svi znanstveno utemeljeni, niti su poznati ishodi programa za djecu. Škole nerijetko odbijaju poduzimati mjere u slučaju nasilja učenika koje se dogodilo izvan školske zgrade ili *online*, a upute tijela nadzora su različite. Škole nerijetko ne prepoznaju psihičko nasilje i ne poduzimaju dostatne mjere i aktivnosti prema svoj uključenoj djeci – onoj koja trpe i onoj koja čine nasilje. **Nasilje odraslih nad djecom** ukazuje na praznine u pravnoj regulativi i praksi zaštite djece te na nedovoljnu odlučnost sustava da počinitelje sankcionira unutar sustava i prijavi drugim tijelima.

Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje – Prijave se odnose i na nasilje u odgojnim domovima, centru za autizam, sportskim klubovima, na ulici, u dvorištu i okolici djetetovog doma, posebno u susjedstvu, te na internetu, a čine ga djeca i odrasli. Vršnjačko nasilje je prisutno u **domovima socijalne skrbi**, no izostaju primjerene reakcije odraslih, zaštita, preventivne aktivnosti i međuresorna suradnja prilikom određivanja posljedica za nasilje. Prijave za nasilje i neprimjerenu komunikaciju u **sportskim klubovima** ukazuju na i dalje nedovoljno regulirano područje rada s djecom u sportu. Prijave nasilnog i neprimjerenog ponašanja **zaštitara** prema djeci zatečenoj u činjenju prekršaja ukazuju na nužnost reguliranja postupanja prema djeci u takvim situacijama. **Nasilje susjeda** nad djecom najčešće je verbalno i povezano s poremećenim odnosima odraslih, a prija-

vitelje smo upućivali na obraćanje policiji. Pojedini slučajevi izrazito brutalnog nasilja koje su nad djetetom počinile **osobe narušenog mentalnog zdravlja** također ukazuju na nedostatnu zaštitu djece.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Primili smo 28 prijava koje su se odnosile na pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija, pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima, u školi i sportskom klubu te na pravo na pristup informacijama.

Uočava se nedovoljno poznavanje i razumijevanje prava djeteta na sudjelovanje/participaciju te niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava. Nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava, stoga način funkcioniranja dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu pojedinih stručnjaka, ali i o načinu na koji oni doživljavaju ostvarivanje dječjih participativnih prava. Potrebna je promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih te edukacija stručnjaka koji rade s djecom o participativnim pravima djeteta. Stoga smo inicirali stvaranje **Kurikuluma za poučavanje o dječjim pravima i participaciji**. U njegovu izradu uključene su stručnjakinje koje se bave istraživanjem, zagovaranjem i praktičnim radom u području dječjih prava, osobito participacije djece u društvu, zatim savjetnice pravobraniteljice za djecu, a u tome aktivno sudjeluju i djeca i mladi – članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS).

2.3 Obrazovna prava

Primili smo 492 prijave pojedinačnih povreda prava djece u **području odgoja i obrazovanja** koje su ove godine bile **najbrojnije**. Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (TUR) odnosile su se 83 prijave. Postupali smo i po prijavama povreda drugih prava koje su se događale u odgojno-obrazovnim ustanovama, primjerice: prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, zaštitu od diskriminacije, prava na privatnost te zdravstvenih prava. Veliki broj pritužbi (186) i telefonskih poziva odnosio se na ostvarivanje prava djece na obrazovanje u uvjetima **epidemije Covida-19**, što nas je potaknulo na upućivanje preporuka MZO-u te drugim tijelima na državnoj, lokalnoj i područnoj razini.

Epidemija Covida-19 u brojnim se segmentima odrazila na ostvarivanje obrazovnih prava djece, a neki problemi, koji su odraz nejednakih uvjeta obrazovanja, s pojavom epidemije su se dodatno intenzivirali i produbili, posebno kod ranjivih skupina djece. Nedovoljna izdvajanja sredstava na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, na koja smo upozoravali prethodnih godina, posebno su utjecala na nejednaki pristup predškolskom odgoju i obrazovanju te nejednake prostorne, sigurnosne, kadrovske i organizacijske uvjete za rad.

Pritužbe potaknute epidemijom Covida-19 odnosile su se na: nedostupnost vrtića za djecu roditelja koji su bili obvezni raditi za vrijeme ograničenja kretanja; način predaje i preuzimanja djeteta u vrtiću; nemogućnost provedbe pojedinih programa u vrtićima; nemogućnost ostvarivanja prava na cjelodnevnu nastavu, topli obrok u školi i siguran prijevoz; promjene u organizaciji odgojno-obrazovnog rada; državnu maturu i upise u srednju školu; epidemiološke mjere (npr. nošenje maski i utjecaj na zdravlje djece) i nemogućnost njihova poštovanja zbog nedostatnih prostornih, sigurnosnih i higijenskih uvjeta; organizaciju izbornih predmeta i nemogućnost zbrinjavanja djece različitih dobnih skupina u istom prostoru; neodržavanje natjecanja te dodatnih sadržaja, izleta i ekskurzija, kao i povrat uplaćenog novca.

Dio primjedbi i upita odnosio se na poteškoće u vezi s *online* nastavom: nedostatak tehničkih uvjeta (tableta, internetske veze); opseg radnih zadataka i nedovoljna objašnjenja nastavnih sadržaja; preveliku potrebu individualnog rada roditelja s djecom; nesnalaženje učitelja i neprimjerenu komunikaciju s učenicima; povrede privatnosti djece; načine ocjenjivanja, ostvarivanje prava na dodatnu i dopunsku nastavu.

Nakon **potresa** u ožujku u Zagrebu i okolici, te potresa u prosincu na sisačko-moslavačkom području učestale su bile pritužbe zbog *sigurnosnih uvjeta* u vrtićima i školama. Osim na stanje objekata, roditelji su se prituživali i na opasnost od pada dijelova zgrada i njihovih pročelja na pločnik i nesigurne uvjete na putu do odgojno-obrazovnih ustanova.

Kao i prijašnjih godina bilo je pritužbi koje su se odnosile na: nedostatak stručnih kadrova, nezakonito i neprofesionalno postupanje odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci, povrede dostojanstva djeteta pri ocjenjivanju i izricanju pedagoških mjera, vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim ustanovama i drugo.

U prevladavanju brojnih izazova koje je nametnula epidemija bila je ključna kvalitetna suradnička komunikacija roditelja i odgojno-obrazovnih radnika. I jednim i drugima trebala je dodatna podrška, prilagođavanje na nove uvjete, razumijevanje i strpljenje. Učiteljima i nastavnicima bila je potrebna i dodatna podrška da ovladaju izazovima nastave na daljinu. Nažalost, neki roditelji nisu željeli prihvatiti nužne mjere zaštite što je dovodilo do sukoba na relaciji roditelj-učitelj te se u konačnici negativno odražavalo na prava djece.

U postupanju odgojno-obrazovnih ustanova i dalje uočavamo nedostatno uvažavanje individualnih potreba djeteta, a u donošenju odluka ne poštuje se načelo najboljeg interesa djeteta. Nužno je pojačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačati učiteljske kompetencije s naglaskom na evaluiranje ishoda edukacija. Uvođenje sustava **licenciranja odgojno-obrazovnih radnika** pridonijelo bi uspostavi i ujednačavanju kvalitete odgojno-obrazovnog rada te smanjenju povreda prava djece.

U predškolskom odgoju i obrazovanju **djece s teškoćama u razvoju** (TUR) prevladavali su problemi u vezi s upisom u dječji vrtić, duljinom boravka u vrtiću i osiguravanjem podrške pomagača u vrtiću. Potrebno je zakonski regulirati model podrške u vidu pomagača djeci s TUR u vrtiću, kao i mogućnost višegodišnjeg ostajanja u vrtiću zbog oslobađanja djeteta s TUR od upisa u školu. Provedba primjerenog programa obrazovanja najveća je teškoća s kojom se susreću učenici s TUR u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju (što se pokazalo i u *online* nastavi), dok se teškoće u srednjoškolskom odgoju i obrazovanju odnose na upise u prvi razred i postupak profesionalnog usmjeravanja učenika. Nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika o provedbi primjerenih oblika obrazovanja za učenike s TUR.

2.4 Zdravstvena prava

Postupali smo po 162 pojedinačne prijave, uputili 10 preporuka i jedno priopćenje te predložili izmjene jednog pravilnika koji se odnosi i na zdravlje djece.

Pandemija Covida-19 odrazila se na ostvarivanje prava djece na uživanje najviše razine zdravlja. Prijave su se odnosile na: nezadovoljstvo roditelja načinom na koji su provođeni pregledi djece u zdravstvenim ustanovama tijekom pandemije, izostanak kvalitetne komunikacije i odnos zdravstvenih radnika prema roditeljima i djeci, posjete i smještaj roditelja uz dijete tijekom bolničkog liječenja, zaštitu zdravlja djece u školama i vrtićima tijekom epidemije te nezadovoljstvo odlukama Stožera civilne zaštite koje su se odnosile na djecu. Potaknuta većim brojem pritužbi, pravobraniteljica je u medijima često isticala stav o potrebi omogućavanja prava djeteta na **posjete i smještaj roditelja uz dijete u bolnici** te na pratnju roditelja pri porodu, uz poštovanje mjera za zaštitu života i zdravlja pacijenata i zaposlenika. Već na početku epidemije, kao problem i rizik za širenje zaraze, uočeni su **neodgovarajući higijenski uvjeti u pojedinim školama** u kojima djeci u toaletima nisu osigurani toaletni papir, topla voda i sapun. Očekujemo da će to napokon za svaku školu postati neupitni standard na koji djeca mogu računati u odgojno-obrazovnim ustanovama – ne samo tijekom pandemije.

Zalažemo se za ostvarivanje **prava djeteta na cijepljenje**, kao jednu od najučinkovitijih preventivnih mjera u očuvanju zdravlja djeteta. Svako neopravdano uskraćivanje obveznoga cijepljenja predstavlja kršenje djetetovog prava na najvišu moguću razinu zdravlja.

Problem je i **nedovoljan broj stručnjaka mentalnoga zdravlja** koji rade s djecom te **nedostupnost stručne psihološke pomoći** djeci koja žive izvan većih gradova. Potrebno je organizirati lako dostupne službe za zaštitu mentalnoga zdravlja u zajednici, a djeci treba omogućiti i sustavnu psihološku podršku unutar obrazovnog sustava.

Nema dovoljno ni prostornih ni kadrovskih kapaciteta za **bolničko liječenje djece s problemima mentalnog zdravlja**. Posebno neriješeno pitanje je podrška i stručna pomoć **djeci s PUP-om i problemima mentalnoga zdravlja** koja predugo ostaju hospitalizirana ili doživljavaju učestale hospitalizacije. Problem je i stacionarno psihijatrijsko liječenje djece (maloljetnika) lišene slobode koji izvršavaju mjeru istražnog zatvora ili odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod. Aktivno smo sudjelovali u procesima pronalaženja normativnog rješenja za realizaciju prisilnog smještaja djece (maloljetnika) koja su tijekom kaznenog postupka proglašena neubrojivom.

Zabrinjavajuća je učestalost **pijenja alkohola i pušenja cigareta** među djecom i njihova dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama. Djeca, unatoč zabranama, sudjeluju i u **igrama kockanja i kladjenja**. Te aktivnosti sa sobom nose rizik od razvijanja ovisnosti i predstavljaju društveni problem koji zahtijeva punu pažnju roditelja, odgojno-obrazovnih i zdravstvenih institucija, kao i društva u cjelini.

U kontekstu humanizacije uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od malignih bolesti očekujemo realizaciju preporuke o organizaciji **nastave u bolnici** za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja se nalaze na bolničkome liječenju.

Djeca na privremenom boravku u RH, neovisno o razlozima boravka, trebaju uživati jednaki standard zdravstvene zaštite za što bi trebalo osigurati sredstva u državnom proračunu.

I dalje postoji problem **nedovoljnog broja stručnih radnika** u zdravstvenom sustavu. Roditelji nas upozoravaju i na **predugo čekanje na specijalistički pregled** na koji je dijete upućeno, što potvrđuju i liste čekanja objavljene na mrežnoj stranici HZZO-a. Uslijed epidemije Covida-19, ali i potresa u Zagrebu, zamjećujemo smanjeni opseg pružanja zdravstvenih usluga za **djecu s TUR**. I dalje je prisutan problem nedostatnih smještajnih kapaciteta bolnica za liječenje i/ili medicinsku rehabilitaciju djece s TUR te nedostatka dječjih psihijatarâ za dijagnostiku i tretman djece s višestrukim teškoćama (unutar ustanova u kojima su djeca smještena).

2.5. Socijalna i ekonomska prava

U području zaštite socijalnih prava djece primili smo 62, a u području zaštite ekonomskih prava 72 prijave. U 2020. godini je, zbog epidemije Covida-19, posebno bio naglašen problem dječjeg siromaštva. Samo novčane pomoći za to nisu dostatne, te je djeci koja žive u siromaštvu potrebno: omogućiti uključivanje u predškolski odgoj i obrazovanje (i djeci nezaposlenih roditelja), pomoći u sprečavanju, prepoznavanju i rješavanju problema uzrokovanih životom u siromaštvu, pružiti podršku u obrazovanju, prevenirati napuštanje školovanja i osigurati besplatnu prehranu u školi.

SOCIJALNA PRAVA

Najviše prijava odnosilo se na roditeljske potpore (16) i doplatu za djecu (12). Uočavamo sporost u postupcima odlučivanja o socijalnim pravima i provođenju vještačenja djece s TUR, potrebu informiranja roditelja o pravima djece s TUR, jačanja kapaciteta ustanova socijalne skrbi koje pružaju smještaj za djecu s TUR te razvoja usluga rane intervencije za djecu s TUR. Potrebno je poboljšati zaštitu prava djece izmjenama propisa o doplatu za djecu, obiteljskoj mirovini, roditeljskim potporama.

EKONOMSKA PRAVA

Najveći broj prijava odnosio se na pravo na primjereni životni standard (35), na raspolaganje imovinom djeteta i zaštitu imovinskih prava u širem smislu odnosilo se 19 prijava, na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova 11, te na oglašavanje sedam prijava.

Pravo na primjereni životni standard – *Koronakriza* utjecala je na životni standard djece te ukazala na probleme uzrokovane gubitkom zaposlenja roditelja i mjesta za stanovanje, na stambene uvjete koji ne omogućavaju poštivanje epidemioloških mjera, higijene i distanciranja, te na poteškoće u *online* školovanju djece koja za to nemaju tehničke, ni stambene uvjete. I dalje su prisutni problemi djece čiji su roditelji u potrebi za korištenjem gradskog ili državnog stana ili nužnog smještaja jer su kapaciteti nedovoljni, postupci ostvarenja prava dugotrajni, a uvjeti neprimjereni za dostojno i sigurno stanovanje. Potrebno je uložiti napore u poboljšanje dostupnosti i uvjeta stanovanja.

Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova – Primljenih 11 prijava odnose se na: nezakoniti rad i zapošljavanje djece kod poslodavaca, povrede prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja, sudjelovanje djece u kulturnim, umjetničkim i promidžbenim aktivnostima, rad djece preko učeničkog servisa te djecu koja prose. Učenici srednjih strukovnih škola i odgojno-obrazovni radnici obavještavali su nas o problemu **pronalaženja poslodavaca za praktičnu nastavu, naukovanje i stručnu praksu** u uvjetima epidemije i teškoćama u svladavanju elemenata praktične nastave u *online* modelu. Prilikom donošenja pravilnika koji se odnose na naukovanje i izvođenje nastave u strukovnim školama uputili smo tadašnjem Ministarstvu

gospodarstva poduzetništva i obrta i MZO-u, prijedloge radi zaštite prava i interesa učenika. Posebno ističemo prijedlog za obveznu provjeru prethodne osuđivanosti te periodičnu provjeru mentora i drugih osoba u kontaktu s djecom. U području **umjetničkih, audiovizualnih i promidžbenih aktivnosti** još nije donesen provedbeni propis o načinu sudjelovanja djece u tim aktivnostima. Problemu iskorištavanja djece za **prosjačenje** ne pristupa se sveobuhvatno, izostaje kontinuirana suradnja nadležnih resora i planiranje dugoročnih mjera za zaštitu djece, na što već godinama upozoravamo.

Imovinska prava – Pritužbe (19) su se odnosile na: plaćanje poreza na promet nekretnina, protupravno zadržavanje pokretne imovine pokojnog roditelja, nasljeđivanje imovine opterećene dugovima, upravljanje i zaštitu imovine u suvlasništvu djece za vrijeme spriječenosti jedinog roditelja, nasljeđivanje dugova iz inozemstva, raspolaganje sredstvima s djetetovog računa, skrb o imovinskim interesima djeteta pod skrbništvom, zapljenu sredstava izuzetih od ovrhe, spor roditelja oko podjele bračne stečevine u kontekstu djetetovog prava na obiteljski dom, ograničavanje prava roditelja na upravljanje i raspolaganje darovanim nekretninama, ugovaranje i plaćanje odvjetničkih usluga i provizija na štetu djece. I dalje do većeg broja povreda imovinskih prava djece može doći zbog širokog tumačenja pojma vrijednije imovine, kao i nepostojanja zaštitnih mehanizama. Potrebna je bolja informiranost roditelja prije zaključivanja pravnih poslova u djetetovo ime i za djetetov račun. Uočavamo potrebu unapređivanja skrbi o djeci u ostavinskim postupcima i dopune niza različitih propisa kako bi se unaprijedila zaštita imovinskih interesa djece.

Neprimjereno oglašavanje – Najveći broj prijava i postupanja odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenih sadržaja televizijskih i drugih reklama (oglasa na teletekstu, reklama za online kockanje i kladenje). Potrebno je ulagati napore u podizanje svjesnosti o štetnim utjecajima oglašavanja na djecu kako bi oglašivači uvidjeli potrebu pridržavanja etičkog kodeksa u oglašavanju. I dalje zabrinjava, što je prepoznao i Odbor za prava djeteta UN-a, izloženost djece neprimjerenim sadržajima, poput oglašavanja pornografije i alkohola, a u zadnje vrijeme i pojačana izloženost djece oglašavanju kockanja i kladenja.

Dječji proračun – Unatoč činjenici da je Republika Hrvatska u 2019. objavila prvi Dječji proračun, prema kojemu je za ostvarivanje dječjih prava planirala izdvojiti 18.672.145.750 kuna, projekcija za 2020. iznosila je 18.945.828.798 kuna, a za 2021. godinu 18.616.906.444 kuna. Još uvijek ne raspolažemo podacima o tome koliko je sredstava iz javnih proračuna u konačnici i izdvojeno za ostvarivanje dječjih prava u 2019. godini, koliko se planiralo izdvojiti u 2020. godini te koliko su iznosile projekcije za 2021. godinu i 2022. godinu. Zalažemo se za kontinuirano objavljivanje dječjeg proračuna i godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna kao i za preispitivanje svrhovitosti dječjeg proračuna u dosadašnjem obliku. Ostvarili smo suradnju sa Središnjim državnim uredom za demografiju i mlade i započeli s prikupljanjem informacija od članica ENOC-a o njihovim iskustvima vezano uz izdvajanja za ostvarivanje dječjih prava.

2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme

Primili smo 36 prijava povreda kulturnih prava, od kojih se najviše odnosi na zaštitu prava djece sportaša (25)¹, a ostale na pravo na slobodno vrijeme, neprimjerene uvjete rada dječjih igraonica i obrta za čuvanje djece, neuređenost igrališta i organizaciju nastave vjeronauka. U vezi s organizacijom izborne nastave vjeronauka ponavljali smo naše preporuke da vjeronauk bude na početku ili kraju dnevnog rasporeda sati, a u slučaju kada to nije moguće, da škola za to vrijeme treba primjereno zbrinuti djecu. Osim toga, niz godina zalažemo se da se uvedu **alternativni izborni nastavni sadržaji** za djecu koja u osnovnoj školi ne pohađaju vjeronauk.

Nepostojanje propisa te nedovoljna aktivnost čimbenika koji mogu pridonijeti potpunijoj zaštiti dječjih prava u području slobodnog vremena ostavljaju prostor brojnim rizicima i kršenju prava djece. Zabrinjava **nedonošenje propisa o djelatnosti igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru** u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta, te propisa o zaštiti djece koja sudjeluju u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima. Ni u *Zakonu o udrugama* nisu nastupile izmjene koje smo tražili kako bi se regulirala zaštita djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece te standardi za obavljanje usluga koje se djeci pružaju unutar udruga, kao i nadzor rada udruga.

¹ O prituzbama, zapažanjima i aktivnostima u tom području više u poglavlju *Prava djece koja se bave sportom*.

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Pritužbe su se najčešće odnosile na postupanje policijskih službenika, djelatnika centara za socijalnu skrb, posebnih skrbnika, odvjetnika, sudova i državnog odvjetništva. Riječ je o pritužbama zbog neprimjerenog postupanja policijskih službenika prema djeci ili u prisutnosti djece, nedovoljnom ili neodgovarajućem postupanju socijalnih radnika, neodgovarajućoj zaštiti prava djece u obiteljskim postupcima, postupanja odvjetnika koji u zastupanju interesa svojih stranaka nerijetko zanemaruju interes djeteta koje sudjeluje u postupku.

Nezadovoljstvo izaziva i loš tretman djeteta u postupku, neodgovarajuće i razočaravajuće presude, narušavanje privatnosti djeteta, nedovoljna informiranost roditelja i djece o pravima djece i načinima njihovog ostvarenja, te posebice predugo trajanje postupaka. Godinama se već zalažemo za **osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova** u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljskopravne zaštite djeteta, uključujući i prekršajne i kaznene postupke te provedbu sudskih odluka.

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA ŽRTVE I SVJEDOKA

Prema podacima MUP-a, u 2020. godini otkriveno je i prijavljeno 4263 kaznenih djela na štetu djece, a tim je djelima oštećeno 4376 djece. Problemi žrtava u pristupu pravosuđu uglavnom su posljedica nedostatka informacija te nedovoljne potpore i zaštite. Područje zaštite žrtava nije sustavno organizirano niti sva djeca ostvaruju isti pristup i tretman u pravosudnom postupku. Nužno je **uspostaviti organizirani sustav zaštite** djece žrtava i svjedoka po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava, uspostaviti operativne mobilne timove te, po uzoru na skandinavski model *Barnahusa*, osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke.

Potrebno je kroz reformu pravosuđa postići brže i učinkovitije sudske procese kako bi se djetetu žrtvi omogućio brži oporavak. U sudskom postupku nužno je svoj djeci, neovisno o dobi, osigurati jednake pogodnosti svjedočenja kako bi ih se zaštitilo od dodatne traumatizacije. Dijete žrtva mora imati pravo na kvalitetno zastupanje svojih interesa tijekom kaznenog postupka, što je moguće postići posebnom specijalizacijom odvjetnika. Stoga naglašavamo potrebu **donošenja posebnog propisa** kojim bi se razradili elementi i kriteriji za određivanje opunomoćenika te vrsta obvezne edukacije, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a, tijekom 2020. prijavljeno je 573 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece, što je znatno smanjenje u odnosu na 702 otkrivena i prijavljena kaznena djela u 2019. Pravobraniteljica je u 2020. zaprimila 56 prijava u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. Zabrinjava velik broj prijava seksualnog nasilja u obrazovnim institucijama ili mjestima koja su s njima povezana, poput seksualnog uznemiravanja djeteta na stručnoj praksi ili od vozača školskog autobusa. Posebno zabrinjavaju prijave seksualnog uznemiravanja učenika od strane nastavnika. Iz izvješća većine škola proizlazi da, nakon prijave uznemiravanja, odgovorne osobe u školi ne mogu zaštititi djecu jer nemaju zakonske uvjete za suspenziju počinitelja do formalnog početka kaznenog postupka. Slučajevi seksualnog uznemiravanja nerijetko prolaze bez kaznenog progona, a nepokretanje kaznenog postupka omogućuje zlostavljaču da i dalje obavlja posao u kojem dolazi u kontakt s djecom te nastavi sa seksualnim uznemiravanjem djece.

Smatramo da bi zaštititi djece pridonio **sustav licenciranja** nastavnika. Licenciranje osoba koje rade s djecom, ne samo u odgojno-obrazovnom, već i u drugim sustavima koji organiziraju aktivnosti s djecom, važan je segment zaštite djece. Izdavanje licencije pretpostavlja da osoba koja radi s djecom ispunjava propisane uvjete i kompetencije te pruža određenu sigurnost.

Provjera prethodne osuđivanosti ne provodi se sustavno ni pravilno. Prethodna osuđivanost za određena kaznena djela, kao zapreka za obavljanje poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je samo nekim posebnim propisima, npr. u sustavu odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr. Svaki sustav na različit način regulira ove zapreke pa postoje pravne praznine koje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. Postoje i područja u kojima uopće nisu regulirane zapreke, ni potreba prethodne provjere osuđivanosti osoba u kontaktu s djecom u Kaznenoj evidenciji (npr. rad udruga čiji su korisnici djeca). Neregulirano je i područje usluga za djecu: organizirana igra i čuvanje djece, sportske i glazbene igraonice, poduke za djecu, dječji kampovi i sl. Kako bi se zaštita djece osigurala cjelovito i sustavno Vladi RH uputili smo **inicijativu za donošenje posebnog propisa** kojim će se regulirati zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja.

Reakcije pravosuđa na prijavu seksualnih delikata prema djeci često nisu odgovarajuće: **postupci su dugo-trajni, kazne blage, ne izriču se sigurnosne mjere počiniteljima**. Blage kazne imaju za posljedicu i kratko čuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji. Nastupom rehabilitacije, kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, otvara se mogućnost da počinitelj spolnog delikta na štetu djeteta u svoj dom primi učenika na razmjeni ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, domu, školi i drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom, da postane udomitelj ili posvoji dijete. Kontinuirano tražimo da se spriječi da pravomoćno osuđeni počinitelji **ponovno dođu u kontakt s djecom** te se zalažemo za trajno čuvanje podataka o osuđivanosti. Nužne su i izmjene *Kaznenog zakona* kako bi se spriječila sudska praksa blagih osuda te **zabranilo izricanje rada za opće dobro** osuđenim seksualnim zlostavljačima djece. Nužno je osigurati automatsko izricanje **zabrane rada s djecom** uz pravomoćnu presudu za seksualno zlostavljanje ili iskorištavanje djece te automatsko izricanje **zaštitnog nadzora** neovisno o visini izrečene kazne.

Prevenција i edukacija djece o problematici seksualnog nasilja imaju važnu ulogu u cjelovitom pristupu zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Nažalost, takvi programi, uključujući i program spolnog odgoja, nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja te tako nisu dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima. Projektnе aktivnosti koje se provode u nekim školama ograničenog su trajanja te, budući da su neobavezni i ne provode se sustavno, nisu dovoljna zaštita djece od spolnoga zlostavljanja.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE U SUKOBU SA ZAKONOM

Prijave su se odnosile na postupanje službenika policije, zaštitara u čuvanim objektima, sudova te na uvjete izvršenja institucionalnih odgojnih mjera. Bavili smo se i teškim nasilnim kaznenim djelima koja su počinili maloljetnici u recidivu koji su godinama bili obuhvaćeni postupanjem unutar više sustava. Pritužbe na **postupanje policije** najčešće su se odnosile na grubost u postupanju prema osumnjičenoj djeci/maloljetnicima te sumnju na pristrano postupanje kada se kao svjedok, zakonski zastupnik djeteta ili osumnjičenik pojavljuje njihov djelatnik. Prijave ukazuju i na nedovoljno uređeno i regulirano područje **postupanja zaštitara** prema djeci i maloljetnicima osumnjičenima za krađu, najčešće u prodavaonicama. Iako je donesen *Zakon o privatnoj zaštiti* (NN 16/20), naš prijedlog da propis treba uvažavati dijete kao poseban subjekt zaštite i osobu u razvoju nije u cijelosti uvažen, osim u kontekstu primjene sredstva prisile prema djeci s posebnim obzirom i u krajnjoj nuždi. U **prekršajnom postupanju** prema maloljetnicima nije ostvaren željeni napredak u pogledu uključivanja stručnjaka. Mjera **istražnog zatvora prema maloljetnicima** provodi se u uvjetima koji nisu u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim zakonodavstvom, a Zatvorene zavodske ustanove, čije je osnivanje propisao *Zakon o sudovima za mladež* (ZSM) 2011., još nisu osnovane. Uočili smo neujednačenost u **postupanju državnih odvjetnika i sudaca za mladež** za koje je nužno uvesti obvezne dodatne edukacije. Najviše teškoća uočili smo u izvršenju **odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu**, a nije dovoljno razvijeno **specijalizirano udomiteljstvo**, koje bi zamijenilo upućivanje maloljetnika u dom. Nije ostvareno ni pravo na posebnu zaštitu zdravlja **maloljetnika u zatvorskom sustavu**, posebno mentalnog, jer se maloljetnici koji su u istražnom zatvoru i odgojnom zavodu stacionarno liječe zajedno s odraslim pacijentima u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, što dovodi ovu skupinu maloljetnika u diskriminirajući položaj.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

Primili smo 116 prijava povreda pojedinačnih prava djece kojima je bilo obuhvaćeno 130 djece i 20 grupa djece. Najveći broj prijava odnosio se na **ugroženost djece i stradanje u prometu** (67) te **štetan utjecaj okoliša na zdravlje** i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (32). Pratili smo i problematiku **nestale djece**, sigurnost djece **na dječjim igralištima i u igraonicama**, te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što su: ugrizi životinja, štetne emisije elektromagnetskih polja iz uređaja u blizini mjesta stanovanja i odgojno-obrazovnih ustanova, onečišćeni zrak te uporaba pirotehničkih sredstava i opasnost od oružja i mina.

Prometna sigurnost djece – Postupali smo u 67 pojedinačnih slučajeva među kojima su se na sigurnost u cestovnom prometu odnosile 64 prijave, na stradanje na moru dvije i na sigurnost u zračnom prometu jedna prijava. U prometnim nesrećama u 2020. na hrvatskim je cestama stradalo 993 djece. Smrtno je stradalo osmero djece. Potrebno je jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece te sigurne uvjete prijevoza u svim vrstama prometa s ciljem obuhvata sve djece, od predškolske do srednjoškolske dobi; kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu; redovito sankcionirati vozače za četiri „ubojice u prometu”: pojas, brzinu, alkohol i mobitel, naročito kad se prevoze djeca.

Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama – U RH još **ne postoji propis** kojim bi se regulirali uvjeti rada dječjih igraonica i sustav njihova nadzora. Dječje igraonice **ne podliježu kontroli** prostora, opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom ni programa koji se nude djeci. Prethodnih godina smo ministarstvima, kojima je u nadležnosti dio problematike vezane uz dječju igru, preporučivali propisivanje uvjeta za rad svih dječjih igraonica, kao i unapređivanje održavanja i sigurnosti dječjih igrališta te sustava njihova nadzora. No još nije određeno nadležno tijelo koje bi predložilo tekst propisa o dječjim igraonicama. Do donošenja takvog propisa potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje se skrbe o djeci u prostorima za igru, kao i primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika u tim prostorima. Također je potrebno poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima i njihov nadzor te ih učiniti dostupnima djeci.

Nestala djeca – U 2020. zabilježen je manji broj „bjegova” djece (1053) u odnosu na 2019., kad ih je zabilježeno ukupno 1461, što se može povezati s utjecajem pandemije na život djece. Kao nestala, većinom se vode djeca koja su u bijegu iz ustanova (757), osobito ona s izraženim problemima u ponašanju, koja učestalo bježe iz organiziranog smještaja. Bijegom iz obiteljskog doma ili ustanove djeca se dovode u rizične situacije, što pokazuje podatak da je u 15 slučajeva nad djetetom u bijegu bilo počinjeno kazneno djelo. Važno je raditi na prevenciji nestanka djece kroz rano prepoznavanje obitelji u riziku te otklanjanje uzroka bijega djece iz ustanova (loši uvjeti, neodgovarajući tretman i pristup djeci, vršnjačko nasilje). Nužno je izraditi protokole ili smjernice za suradnju nadležnih u slučaju nestanka djeteta. Važno je stvoriti i uvjete za uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. *Amber Alert* sustava.

Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo – Primili smo 11 prijava zbog štetnog utjecaja okoliša na zdravlje djece te 21 prijavu zbog drugih slučajeva ugrožene sigurnosti djece. Prijave se odnose na: nepravilnosti pri zbrinjavanju opasnog otpada, onečišćenje zraka i zelenih površina, buku radnih strojeva te buku iz ugostiteljskog objekta, moguć štetan učinak zračenja uređaja telekomunikacijskih operatera, oštećeni inventar dječjeg igrališta, opasnost za djecu od radnih strojeva i uređaja, uporabu oružja te utapanje u bazenu. Iako postoji obveza zbrinjavanja svih vrsta opasnog otpada u skladu s propisima, zabrinjavaju pritužbe roditelja na organizaciju radova prilikom **zamjene krova od azbestnih ploča** na školi, na nezbrinute zauljene željezničke pruge uz cestu i na obradu opasnog otpada u blizini kuća i dječjih vrtića.

Učestalije informiranje o postupcima i propisima vezano za izgradnju mreže teleoperatera, omogućilo bi javnosti bolje razumijevanje problematike zaštite od **elektromagnetskog zračenja** u naseljenim mjestima. U vezi s rješavanjem problema **onečišćenog zraka i okoliša** u Slavonskom Brodu potrebno je aktivnije uključivanje Vlade RH.

Zalažemo se za **potpunu zabranu prodaje pirotehničkih sredstava za osobnu upotrebu**, uz dopušteno ograničeno korištenje za organizirane priredbe i događaje, što bi pridonijelo smanjivanju opasnosti od ozljeda djece. S obzirom na slučajeve napada pasa na djecu, potrebna je pojačana djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.

2.9 Diskriminacija

Primili smo 35 prijava u kojima smo postupali po *Zakonu o suzbijanju diskriminacije*² (ZSD). Prijave **u području odgoja i obrazovanja** (12) i dalje ukazuju na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane odgojno-obrazovnih radnika te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. U šest slučajeva prijave su se odnosile na diskriminaciju općenito, u pet je prijavljena diskriminacija **u pristupu dobrima i uslugama**, u četiri slučaja u području **kulturnog i umjetničkog stvaralaštva**, u tri **u sportu**. Nerazumijevanje koncepcije ljudskih prava i zabrane diskriminacije od strane tijela javne vlasti, predstavnika medija, te drugih pravnih i fizičkih osoba ima za posljedicu dovodenje djece u nepovoljan i diskriminirajući položaj, **stereotipno poimanje uloga žena i muškaraca te predrasude i neprijateljske stavove prema pripadnicima manjinskih skupina i zajednica**.

Nužno je sustavno i kontinuirano: obrazovati odgojno-obrazovne radnike i kadrove u sportu o pravima djece i zabrani diskriminacije; uključivati djecu u programe učenja o toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti; provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi unapređivanja međukulturnog i međureligijskog dijaloga u lokalnoj zajednici i školi; ulagati veći napor u sprečavanje diskriminacije siromašne i bolesne djece,

² NN 85/08 i 112/12.

prispadnika manjina i stranaca te drugih marginaliziranih skupina; provoditi edukacije o ljudskim pravima i zabraniti diskriminacije za predstavnike tijela javne vlasti te za urednike, novinare i ostale koji sudjeluju u proizvodnji medijskih sadržaja.

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Primili smo 32 upita i zamolbi za pomoć u slučajevima nenadležnosti pravobraniteljice za djecu koji se nisu odnosili na povrede prava djece. Podnesci su se odnosili na područja radnih odnosa, obrazovanja, mirovinskog i sustava socijalne skrbi i obiteljskih odnosa, a podnositelje smo uputili kako mogu potražiti rješenje problema i zaštitu prava te neke upite prosljedili nadležnim tijelima.

3

MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS)

DJEČJE SUDJELOVANJE

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Čini ga dvadesetero djece iz cijele RH u dobi od 12 do 18 godina, kojima mandat traje tri godine. Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni *ambasadori*, koji vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja. Uslijed pandemije, nije bilo moguće provesti natječaj za izbor nove generacije MMS-a prema proceduri u kojoj aktivno sudjeluju članovi aktualne generacije te je zato odlučeno da se sadašnjim članovima MMS-a mandat produži na još godinu dana.

MMS je u izvanrednim uvjetima zbog *koronavirusa* bio aktivan oslanjajući se uglavnom na digitalne načine komunikacije. Osim putem e-foruma, članovi su komunicirali i putem *WhatsApp* grupe. Na MMS-ovom e-forumu vodile su se opširne rasprave o životu djece i mladih u uvjetima izolacije, a osobito o načinu kako se odvijala *škola na daljinu*, o nedoumicama i problemima u vezi s državnim maturom, o utjecaju potresa u Zagrebu na svakodnevni život djece i drugim temama. Sastanci MMS-a na nacionalnoj razini odvijali su se *online*, a održana su tri sastanka.

Članovi MMS-a sudjelovali su: na **13. Europskom forumu o pravima djeteta**, pod nazivom „**Stvaramo za djecu: prema europskoj strategiji o pravima djeteta**”, održanom *online* u organizaciji Europske komisije; u konzultacijama s djecom za izradu nove EU *Strategije za prava djeteta* i EU dokumenta „Jamstvo za djecu”; u radu Nacionalnog foruma *Eurochilda* (NEF-a) usmjerenom povećanju građanske i digitalne kompetencije te senzibilizaciji djece i odraslih za potrebu uključivanja djece u procese odlučivanja – od lokalne do EU razine; u radu UNICEF-ovog Savjetodavnog odbora za dječju participaciju i Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje; u radu Nacionalne referentne skupine za Situacijsku analizu stanja djece i adolescenata u Hrvatskoj (SitAn) o položaju djece i adolescenata u RH, koju je osnovao UNICEF; u panel raspravi „Razgovaramo li o mentalnom zdravlju s djecom i mladima” na Festivalu prava djece; na *online* konferenciji za mlade „Važnost uključivanja mladih u prevenciju seksualnog nasilja”, u organizaciji udruge *Ženska soba*. Petero članova MMS-a sudjelovalo je na *online* konferenciji „Aktualnosti u području zaštite djece u vrijeme epidemije COVID-19” pravobraniteljice za djecu, na kojoj su upozorili na potrebe djece za psihološkom podrškom koja im najčešće nije dostupna.

IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

Najveći broj prijava odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine, no bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske, talijanske i mađarske nacionalne manjine. Zbog *koronakrize*, najveći dio naših aktivnosti u ovom području bio je usmjeren na kvalitetu provedbe nastave na daljinu, posebno za romske učenike na koje je ova kriza naročito nepovoljno utjecala. Stoga je pravobraniteljica uputila preporuku MZO-u, Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvu zdravstva i AZOO-u s ciljem poboljšanja položaja romske djece u uvjetima pandemije Covida-19.

4.2 Prava djece s problemima u ponašanju

Djeca s problemima u ponašanju izrazito su ranjiva skupina, a epidemija je dodatno ugrozila ostvarivanje njihovih prava. Najčešće su povrede njihovih prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, na primjereno obrazovanje, psihijatrijsko liječenje, dobivanje primjerene i pravodobne stručne podrške i zaštite, izražavanje mišljenja te na informaciju, posebice u institucijama. U **odgojno-obrazovnim ustanovama** nema dovoljno zaposlenih stručnjaka u stručnim službama, posebno socijalnih pedagoga, a učitelji i nastavnici nisu dovoljno educirani za uočavanje rizika i rane intervencije. Još nije donesen *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju*. U području **obiteljsko pravne zaštite** djece s PUP-om zakašnjelo se i neučinkovito poduzimaju mjere u obitelji, zbog čega se PUP pogoršava, postupci za izdvajanje djeteta iz obitelji (koja ga ugrožava) prekasno započinju i dugo traju.

Najčešće ugrožavanje prava djece s PUP-om uočili smo u domovima za djecu s PUP-om - **odgojnim ustanovama**: neprimjerene smještajne kapacitete, nedostatan stručni i tretmanski rad s djecom, neprimjereno temeljno obrazovanje odgojnog osoblja i nedostatak edukacija i supervizije, nedostatak psihoterapije i psihijatrijskog liječenja za djecu s teškoćama mentalnog zdravlja, nedostatan ostvarivanje prava djece na participaciju. Uočavamo da postoji svijest nadležnih o problemima i zainteresiranost da se stanje unaprijedi, a MRMSOSP nas je obavijestio o poduzetim i planiranim aktivnostima.

4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Prijave pojedinačnih povreda prava odnosile su se na otežano ostvarivanje kontakta djeteta s roditeljem na izvršavanju kazne zatvora, posebice u vrijeme pandemije, na nedorečenost u provođenju obiteljsko pravnih mjera te ostvarivanje imovinskih prava djeteta. Uputili smo više pojedinačnih i općih preporuka za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru.

Djeca i dalje nisu izjednačena u pravima s obzirom na pravni status lišenja slobode roditelja: u istražnom zatvoru zatvorenici imaju smanjeni obim posjeta, a djeca i roditelji su uskraćeni u provođenju aktivnosti za unapređivanje roditeljstva; novorođenčad rođena neposredno prije upućivanja majke na izvršenje kazne ne može boraviti zajedno s majkom na Odjelu za roditelje Kaznionice u Požegi. Novi *Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/20)* u iznimnim slučajevima omogućava i djetetu rođenom za vrijeme trajanja istražnog zatvora majke

da boravi s majkom do treće godine, kao i ono rođeno za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne majke. U taj su propis ugrađeni naši prijedlozi, npr. da djeca rođena u zatvoru mogu ostati uz majku i nakon treće godine života ako preostala kazna nije dulja od šest mjeseci.

Zbog pandemije u jednom periodu nisu bili dopušteni posjeti članova obitelji niti su zatvorenici ostvarivali pogodnosti češćih kontakata s vanjskim svijetom te smo Upravi za zatvorski sustav i probaciju preporučili da se u svim kaznenim tijelima omogući **video-kontakt** i proširi **mogućnost telefonskog kontakta djeteta s roditeljem**. Naglasili smo da ti oblici komunikacije ne smiju zamijeniti **neposredni kontakt**, koji treba održavati kad god je moguće. Kaznena tijela nastavila su ulagati u prostore za posjete zatvorenicima, opremu za video-kontakte, edukacije djelatnika te provoditi edukativno-razvojni program „Zatvorenik kao roditelj”. Većina programa udruga, za osnaživanje roditeljstva u kaznenim ustanovama, nije se provodila zbog pandemije.

4.4 Mediji i zaštita dječjih prava

Primili smo 25 prijava povreda privatnosti djece u medijima, te 20 u vezi sa sadržajima potencijalno štetnim za djecu. Iako *Zakon o elektroničkim medijima* (ZEM) nudi dobar okvir za zaštitu privatnosti djece, u praksi se kršenja tog prava rijetko prepoznaju te se rijetko i blago sankcioniraju. Smatramo da Agencija za elektroničke medije i nakladnici trebaju uložiti više napora u educiranje novinara i urednika o zaštiti prava djece u medijima. Nastojimo tome pridonijeti preporukama koje upućujemo medijima i objavljujemo na našoj stranici www.dijete.hr³. Očekujemo da će novi ZEM, koji je u procesu donošenja, poboljšati zaštitu djece od neprimjerenih sadržaja u elektroničkim medijima, uključujući i digitalne platforme kojima se djeca služe.

U sklopu prava djece na kvalitetne medijske sadržaje posebno pratimo program za djecu koji je HRT obavezan proizvoditi, te smatramo da su nužna znatno veća ulaganja u poboljšanje kvalitete i raznovrsnosti ponude za različite dobne skupine. Pratimo i podržavamo manifestacije dječjeg filmskog stvaralaštva te druge inicijative u razvoju medijske pismenosti djece i mladih. Iako raste broj takvih neformalnih inicijativa u koje se uključuju mnoge škole, smatramo da MZO treba definirati nacionalni kurikulum za razvoj medijske pismenosti, koji bi bio zajamčeni standard u svim školama te tako dostupan svakom djetetu.

4.5 Prava djece u digitalnom okružju

U godini obilježenoj pandemijom i potresima znatno je povećan je broj sati koje su djeca provodila *online*. Stručnjaci ukazuju na primjetan porast širenja eksplicitnih fotografija i videozapisa djece, prijava mogućeg seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece te kaznenih djela seksualnog zlostavljanja djece na internetu. Uočili smo i druge povrede prava djece u digitalnom okružju: vršnjačko nasilje putem društvenih mreža, izloženost djece neprimjerenim sadržajima; poticanje na rizične aktivnosti putem društvenih mreža, posebno TikTok; izloženost različitim, često negativnim utjecajima *influncera* i *Youtubera*; povrede prava na privatnost; sudjelovanje djece u nasilnim računalnim igrama; ovisnost djece o internetu i računalnim igrama; zdravstvene poteškoće nastale uslijed prekomjernog korištenja interneta i drugo. Zabrinjavaju i neke neodgovarajuće reakcije roditelja i stručnjaka te nedostatna podrška djeci koja su doživjela povrede prava u digitalnom okružju.

U ovoj je godini bilo još izazovnije osvještavati i poučavati djecu odgovornom i sigurnom ponašanju na internetu te im biti podrška ako dožive neugodnosti i povredu prava u *online* svijetu. U prilagodbi na nove okolnosti ne smije se propustiti ohrabriti djecu, stručnjake, ali i roditelje, te im ukazivati i na pozitivne strane digitalnog okružja u ostvarivanju njihovih prava i mogućnosti koje pruža digitalni svijet.

4.6. Prava djece koja se bave sportom

Zaštitom prava djece koja se bave sportom bavili smo se u ukupno 59 predmeta. Među njima su i pritužbe koje su se odnosile na neprimjerena i nasilna ponašanja trenera prema djeci u klubu, utjecaj konfliktnih odnosa odraslih na djecu, odluke klubova/saveza, te organizaciju natjecanja. Očekujemo bolje normativno uređenje

³ <http://dijete.hr/press/>.

statusa djeteta sportaša i njegovog položaja u postupcima u kojima se donose odluke koje ga se tiču. Potrebna je i učinkovitija zaštita u slučajevima različitih oblika nasilja nad djecom u sportu, te **uvođenje licencija** i vrednovanje stručnih i pedagoških kompetencija osoba koje rade s djecom. Nužno je unaprijediti i zdravstvenu zaštitu djece sportaša, koja je zasad nedovoljno regulirana.

Zbog *Covid-krize* Stožer civilne zaštite RH u više je navrata donosio odluke kojima su bile zabranjene sportske aktivnosti djece, treninzi i korištenje sportske infrastrukture. Na to smo reagirali preporukama da se u tim odlukama primjeni diferencirani pristup (npr. ovisno o tome je li riječ o dvoranskim ili sportovima na otvorenom, o aerobičnosti te kontaktnosti sporta itd.). Cilj naših preporuka bio je omogućiti uključivanje djece u sportske aktivnosti u skladu s aktualnim epidemiološkim stanjem, ali se to do kraja godine nije dogodilo. Neovisno o pojavi pandemije, otprije zabrinjavaju podaci o velikom broju djece koja nisu tjelesno aktivna, a s pojavom Covida-19 i s epidemiološkim mjerama očekuje se daljnji rast toga broja.

4.7 Djeca u pokretu

Pratili smo ostvarivanje i povrede prava djece migranata, posebno vezano uz kolektivna protjerivanja od strane policijskih službenika na granici s BiH. Unatoč našim upozorenjima da je smještaj djece u detenciju protivan najboljem interesu djeteta, zakonodavni okvir koji dopušta detenciju djece migranata ostao je isti. Prostorni i kadrovski kapaciteti ustanova socijalne skrbi u koje se smještaju djeca bez pratnje nedostatni su. Potrebno je osigurati odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove te provesti aktivnosti za smještaj djece bez pratnje u udomiteljske obitelji. I dalje uočavamo probleme u sustavu skrbništva za djecu bez pratnje. Potrebno je osigurati posebnu edukaciju, superviziju, profesionalizaciju skrbnika i organizaciju mreže podrške skrbniku. I dalje je aktualan problem neuključivanja djece bez pratnje u školovanje, te neadekvatno uključivanje djece tražitelja i djece kojima je odobrena međunarodna zaštita u odgojno-obrazovni sustav.

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Uz više stotina preporuka u vezi s pojedinačnim predmetima, tijekom 2020. uputili smo **72 opće preporuke, upozorenja i priopćenja** u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (11), zdravlja (10), obiteljsko pravne zaštite (6), zaštite od nasilja (6), zaštite imovinskih prava (6), zaštite sigurnosti (3), sporta (5), pravosuđa (4), zaštite ranjivih skupina djece (4), medija (4), ekonomskih i socijalnih prava (4), zaštite privatnosti (3), te u području zaštite od diskriminacije (3).

Najveći broj preporuka (29) reakcija su na krizu izazvanu epidemijom Covida-19. Upozoravali smo na potrebu zaštite djece u novim oblicima organiziranja nastave, provođenju epidemioloških mjera, zaštiti zdravlja i sigurnosti djece te zaštiti njihovih ekonomskih i socijalnih prava zbog povećanog rizika od siromaštva u uvjetima gospodarske krize uzrokovane epidemijom. Tražili smo jamstva sigurnosti djece nakon razornog potresa u Zagrebu i okolici, upozoravali na potrebu zaštite posebno ranjivih skupina djece u uvjetima pandemije: romske djece te djece s TUR, reagirali na neprimjerene postupke i govor mržnje, narušavanje privatnosti djece, te na pokušaje diskriminacije djece.

Od ukupno 72 preporuke **prihvaćeno je 38**, od kojih je u potpunosti realizirano 12, tri djelomično, a dvije su u postupku realizacije. Neke preporuke prihvaćene su načelno (21), no za njihovu realizaciju potrebne su značajnije sustavne promjene ili zbog nedostatka financijskih sredstava njihova realizacija u trenutačnim okolnostima nije moguća, no očekujemo da će, čim se steknu uvjeti, i one biti realizirane. **Neke preporuke pravobraniteljice (13) bile su načelne naravi**, kojima se pretežno podsjeća nadležna tijela na potrebu zaštite najboljeg interesa djece.

Osam preporuka nije prihvaćeno. MZO nije prihvatio preporuku da se u uvjetima epidemije, nakon donošenja odluke o povratku djece u škole i vrtiće u svibnju, razmotri daljnje zadržavanje ustrojenih dežurstava u dječjim vrtićima i programa u školama za onu djecu koju zaposleni roditelji ne mogu zbrinuti na drugi način te **da se nastavna godina (2019./2020.) završi u obliku nastave na daljinu**, tj. *online* nastave. Nije prihvatio ni preporuku vezano uz organiziranje nastave za djecu s TUR. Stožer civilne zaštite nije prihvatio preporuku da se jasno definiraju pravila vezano uz testiranje djece kao uvjeta za ulazak u RH te da se o tome na transparentan način obavijesti javnost. Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi i obitelji nije prihvatilo preporuku da se osigura uzdržavanje djece koja zbog različitih životnih okolnosti i situacija trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje. Nije prihvatilo ni preporuku da informacije o mogućnostima privremenog smještaja djece s većim TUR, u slučaju obolijevanja roditelja-njegovatelja, učini javno dostupnim roditeljima-njegovateljima (putem web stranice ili objavom putem Stožera). Ministarstvo financija nije prihvatilo našu preporuku vezano uz zabranu otvaranja automat klubova i kockarnica u blizini odgojno-obrazovnih ustanova. Gradonačelnik Imotskog odbacio je naše upozorenje i preporuku u povodu karnevalskog spaljivanja lutaka koje predstavljaju istospolni par s djetetom. RTL nije prihvatio preporuku da ukloni neprimjerene oglase s naslovne stranice teksta kako djeca ne bi bila izložena štetnim sadržajima. Grad Hvar ignorirao je našu preporuku za ukidanje štetnog običaja da i djeca puše cigarete u povodu obilježavanja blagdana Svjećnice. Za **13 preporuka još nemamo povratnu informaciju** o prihvaćenosti, pri čemu se na odgovor nadležnih tijela u nekim slučajevima čeka i dulje od nekoliko mjeseci.

6

NORMATIVNA AKTIVNOST

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece sudjelujemo dajući prijedloge i mišljenja na nacрте propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina te u radu saborskih odbora. Aktivnosti Ureda u ovom području uvjetovane su dinamikom predlaganja novih ili izmjena postojećih zakonskih prijedloga upućenih od strane nadležnih tijela u zakonodavnu proceduru. Nastojanja da aktivno sudjelujemo u izgradnji kvalitetnog normativnog okvira za zaštitu prava djece nerijetko su ograničene i zato što se propisi često donose po hitnom, skraćenom postupku, u kojem javna rasprava ponekad samo zadovoljava formu, jer prekratki rokovi za dostavu prijedloga ne pružaju mogućnost ozbiljne i kvalitetne rasprave. Rijetko nas uključuju u fazi izrade nacрта prijedloga propisa (u 2020. jedino su MUP i Ministarstvo kulture u dva slučaja zatražili naše mišljenje na nacrt propisa prije i tijekom upućivanja u postupak javnog savjetovanja), a nemogućnost utjecaja na sadržaj propisa u fazi njegove pripreme, smanjuje i mogućnost intervencija u kasnijim fazama njegovog donošenja. U postupku e-savjetovanja naši se prijedlozi najčešće načelno prihvaćaju, primaju na znanje za buduće izmjene, no nakon toga ne slijedi njihovo stvarno ugrađivanje u propise. Potrebno je veće uključivanje, informiranje i uvažavanje pravobraniteljice kao partnera u kreiranju propisa koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja važna za djecu.

Sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 30 propisa i strateških dokumenata. Nakon razmatranja sadržaja prijedloga, na neke nismo imali primjedbe (10), a dali smo prijedloge i mišljenja na 14 nacрта predloženih propisa, predlažući više od 57 konkretnih promjena vezanih uz zaštitu djece, od kojih je prihvaćeno samo 17, od toga devet samo djelomično. Dali smo pet **inicijativa za donošenje propisa**. Predložili smo donošenje novog propisa radi zaštite djece od seksualnog nasilja, zatim konkretne izmjene *Zakona o udrugama*, *Zakona o socijalnoj skrbi* te *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*. Također smo predložili da se u Plan zakonodavnih aktivnosti za 2021. MRMSOSP-a uvrsti izmjena *Obiteljskog zakona*, *Zakona o doplatku za djecu*, *Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama* te *Zakona o mirovinskom osiguranju*. Sudjelovali smo u radu radne skupine za izradu *Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. godine*.

ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

7.1 Djeca u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici (CPUZ), dijelom se odnosilo i na organizaciju života djece u domovima/centrima za vrijeme pandemije Covida-19. U **institucijama se nalazi 730 djece**, što je blago povećanje u odnosu na 2019., te 67 mladih, što je manje nego u 2019. Od ukupnog broja djece u institucijama čak 210 (29 %) je mlađih od sedam godina. Najviše djece (248) u institucije je došlo iz biološke obitelji, 26 djece premješteno je iz udomiteljskih obitelji u domove, a za 315 djece i 75 mladih prekinut je smještaj u institucijama. Broj djece obuhvaćene uslugom boravka je smanjen. Više od polovice ukupnog broja djece u domovima i u organiziranom stanovanju bilo je uključeno u psihosocijalni tretman i savjetovanje. Na dan 31. prosinca 2020. u domovima i CPUZ-ima nalazilo se 97 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, a tijekom godine posvojeno je 29 djece.

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi bili su dobro organizirani za vrijeme *lockdowna* zbog epidemije Covida-19, te su djelatnici uložili znatni trud u pružanje pomoći i podrške djeci. Sve ustanove naglašavaju da su djeca vrlo strpljivo podnosila situaciju obilježenu brojnim ograničenjima i gubitkom niza njima važnih događanja i aktivnosti. Zato su im mnogi domovi dodjeljivali posebna priznanja i diplome kao „superherojima” *koronakrize*.

7.2 Pružanje usluga za djecu s teškoćama u razvoju za vrijeme pandemije – analiza stanja

Analiza stanja u odnosu na ostvarivanje socijalnih i odgojno-obrazovnih usluga za djecu s TUR za vrijeme pandemije ukazuje da je ova kriza posebno djelovala na razvoj i školovanje djece s TUR. Obustava, odnosno skraćivanje opsega terapija i rehabilitacijskih postupaka negativno utječe na razvoj djece jer dolazi do stagniranja, a ponekad i nazadovanja u razvoju i funkcioniranju djece. Ujedno, provedba nastave na daljinu za djecu s TUR bila je puna izazova, a pet područja pokazala su se izuzetno važnima te o njima treba voditi računa u slučaju ponovne potrebe za provedbom nastave na daljinu: (1) važnost neposrednog rada s djecom s TUR; (2) nužnost podrške roditelja (članova obitelji) u provedbi nastave na daljinu; (3) nedostatak povratnih informacija i problem vrednovanja učenika s TUR; (4) teškoće u samoj provedbi *online* nastave, posebice u vidu provođenja potrebnih prilagodbi; te (5) opterećenost djelatnika.

7.3 Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko pravnim postupcima

U 2020. pripremili smo anketne upitnike za posebne skrbnike, CZSS-e i suce općinskih sudova, kako bismo detaljnije ispitali viđenje uloge posebnih skrbnika u postupcima obiteljsko pravne zaštite djece iz perspektive stručnjaka koji sudjeluju u postupcima. Cilj ankete pod nazivom *Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko pravnim postupcima* bio je dobiti bolji i detaljniji uvid u funkcioniranje cjelovitoga sustava zaštite prava djeteta, primjere dobre prakse te probleme na koje u radu nailaze posebni skrbnici i drugi stručnjaci, kao i moguća rješenja za uočene probleme. U ispunjavanju upitnika sudjelovalo je ukupno 88 CZSS-a i njihovih podružnica, 28 obiteljskih sudaca te 15 posebnih skrbnika zaposlenih u Centru za posebno skrbništvo (CPS). Kroz anketu smo dobili niz zanimljivih i korisnih prijedloga vezanih uz mogućnost unapređivanja sustava zaštite prava i interesa djece, o kojima ćemo posebno izvijestiti MRMSOSP. Smatramo da razvoj i osnaživanje CPS-a neće ostvariti željeni učinak ako se uskoro paralelno ne provede reforma obiteljskoga zakonodavstva s jasno propisanim ulogama sudionika postupka, kao i reforma pravosudnog sustava kroz osnivanje obiteljskih sudova.

OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

Među redovitim godišnjim aktivnostima Ureda su i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. Zbog proglašenja epidemije Covida-19 na području čitave RH te uvedenih mjera zabrane, odnosno ograničenja posjeta ustanovama ili zatvaranja ustanova u cilju prevencije širenja Covida-19, u 2020. obišli smo dvije ustanove: Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić” Lovran, Podružnicu u Rijeci, kao ustanovu socijalne skrbi, te Zatvor u Rijeci, kao kaznenu ustanovu, u kojoj smo pratili aspekt ostvarivanja prava djece čiji su roditelji zatvorenici.

OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

Od posebnih događanja koje smo organizirali u 2020. izdvajamo izložbu likovnih radova učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku „Osloni se na dječja prava” u našoj *Maloj kući dječjih prava*, te konferenciju „Aktualnosti u području zaštite djece u vrijeme epidemije Covida-19”, održanu putem aplikacije *Zoom*, koju je pratilo više od 300 sudionika. Tiskali smo pet publikacija namijenjenih djeci i odraslima, a izdvajamo brošuru „Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama – Preporuke, prijedlozi i stajališta pravobraniteljice za djecu”. U raznim časopisima i zbornicima objavili smo 10 članaka o pravima djece, te održali 24 izlaganja na domaćim stručnim skupovima. Surađivali smo s brojnim institucijama i organizacijama, među ostalim i u provedbi različitih projekata s područja ljudskih prava – kao nositelji, partneri i konzultanti.

SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Neizostavni dio rada pravobraniteljice su susreti i razgovori s djecom koji se odvijaju u *Maloj kući dječjih prava* pri zagrebačkom uredu te u uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu ili u školama, dječjim vrtićima, dječjim i učeničkim domovima i drugim ustanovama u kojima djeca borave. Nakon tri održana susreta s djecom uživo početkom godine, s djecom smo komunicirali pretežno *online*. Osim *online* susreta s MMS-om, ostvarili smo devet *Zoom* susreta s djecom iz osnovnih i srednjih škola i djecom u alternativnoj skrbi te pet online susreta u organizaciji drugih. Pokazalo se da se djeca lako i rado uključuju u takvu komunikaciju, da im je zanimljiva mogućnost da izravno razgovaraju s pravobraniteljicom koja im se obraća da bi od njih doznala kako žive u ovim turbulentnim vremenima, poziva ih da podijele s njom svoja razmišljanja i da joj daju prijedloge kako poboljšati ostvarivanje prava djece.

1 1

MEĐUNARODNA AKTIVNOST

Međunarodna aktivnost obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice ostvarene u komunikaciji ili suradnji s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, institucijama i tijelima ili s neovisnim stručnjacima te izlaganja ili druga sudjelovanja na međunarodnim skupovima. Iako je, zbog aktualne epidemiološke situacije većina ovih aktivnosti tijekom 2020. održana u obliku videokonferencija, virtualnih sastanaka i webinarima putem različitih aplikacija, ovih je aktivnosti bilo puno, posebno s mrežama organizacija čiji smo članovi, kao što su ENOC, COPE, Eurochild i drugima, a naročito vezano uz utjecaj pandemije na dječja prava. Europskoj komisiji smo u više navrata dostavljali prijedloge tijekom izrade EU *Strategije o pravima djeteta*.

1 2

OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Ured pravobraniteljice za djecu djeluje na četiri lokacije: središnji ured u Zagrebu te područni uredi u Splitu, Osijeku i Rijeci. Tako je omogućena veća dostupnost prijaviteljima povreda dječjih prava i lakše komuniciranje djece s pravobraniteljicom.

Zaštita, praćenje i promicanje dječjih prava ostvaruju se kroz susrete s djecom, suradnju s institucijama i stručnim osobama koje se bave dječjim pravima, obilaske mjesta gdje su djeca smještena ili privremeno borave te izlaganja na stručnim i javnim skupovima. Nažalost, epidemija Covida-19 znatno je otežala uvjete te se rad sa strankama, nakon ožujka 2020., većinom ostvarivao putem telefona i elektroničke pošte, te samo iznimno dolaskom stranaka u urede, uz poštovanje epidemioloških mjera. Građanima koji prijavljuju povrede dječjih prava, tako je omogućeno dobivanje savjeta i obavijesti. Sastanci i stručni skupovi odvijali su se *online*, a na taj način smo organizirali i susrete s djecom. U cjelovitom Izvješću o radu detaljno je opisan način rada središnjeg i područnih ureda s podacima o područjima u kojima dolazi do kršenja prava djece.

1 3

USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom o radu pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda. Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove, čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Na dan 31. prosinca 2020. u Uredu je, uz tri dužnosnice, od predviđenih 23, zaposleno 17 državnih službenika: u središnjem uredu u Zagrebu 11 službenika, a u područnim uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku po dvoje službenika. Tijekom 2020. nije bilo prijma novih službenika, a dvoje službenika je otišlo u mirovinu. Ured radi na četiri lokacije: u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, u prostorima koji su u vlasništvu RH, a Uredu su dodijeljeni na korištenje. U potresu koji je u ožujku

pogodio Grad Zagreb i okolicu stradali su i prostori središnjeg ureda u Zagrebu, čiji se početak sanacije očekuje u 2021.

U 2020. donijeli smo *Pravila za zaštitu djece (Child Protection Policy)* kojima se opisuju uvjeti za siguran i poticajan rad s djecom u sklopu aktivnosti koje provodi i u koje je uključen Ured, kako bi se osigurali najviši standardi profesionalnog ponašanja i osobne prakse te osigurala sigurnost i zaštita djece.

Proračun Pravobranitelja za djecu za 2020. godinu iznosio je 6.252.971 kn. Nakon izmjena i dopuna Financijskog plana te preraspodjele financijskih sredstava u prosincu 2020., Financijski plan Pravobranitelja za djecu na kraju 2020. godine iznosio je **5.502.697** kn. Proračun je izvršen u iznosu **5.497.424** kn odnosno **99,90 %**. Godišnji financijski izvještaji za 2020. godinu izrađeni su u zakonskom roku i dostavljeni nadležnim institucijama.

ZAKLJUČAK

U osamnaestom godišnjem izvješću pravobraniteljice za djecu nastojali smo pružiti pregled 2020. godine iz perspektive djece, njihovih skrbnika te analize događaja, podataka, prijava i upita koje smo zaprimili.

Djeca su, poput strpljivih korisnika društvenih usluga, gotovo devet mjeseci 2020. godine bila „na čekanju”. Čekala su informacije o tome kad će se otvoriti njihove škole i vrtići i pod kojim uvjetima, čekala su da im dođe u dom internet i računalo pomoću kojeg mogu pratiti školu na daljinu, čekala su informacije o polaganju mature, čekala su na preglede i terapije, čekala su na roditelje u bolnicama, i domovima za djecu, čekala su da se vrate u svoje potresom razorene domove, da dođe pomoć i zaštita od obiteljskog nasilja, da izađu van u park i na igrališta, da se druže s prijateljima, da krenu na svoju omiljenu aktivnost...

Razvoj svakog ljudskog bića najintenzivniji je u dječjoj dobi pa potrebe djece koje se stave „na čekanje” donose dugotrajne posljedice, čiji se trendovi već sada naziru. Rastuća pretilost, manjak fizičke aktivnosti, anksioznost i depresija, samo su neki trendovi koji već sada pozivaju na hitan odgovor.

Iako je službeno razdoblje u kojem se predaje ovo izvješće završilo, izmijenjene zahtjevne životne okolnosti koje su započele 19. ožujka 2020. uvođenjem prvih zaštitnih mjera za suzbijanje epidemije Covida-19 i dalje traju za djecu i njihove obitelji širom Hrvatske. Iako slabiji, potresi u Banovini i dalje traju i unose nemir i neizvjesnost u živote djece, roditelja, učitelja, odgojitelja, zdravstvenog osoblja, baka, djedova i svih drugih koji žive u tom dijelu zemlje.

U 2020. većina djece, kojoj je to bilo dostupno, bila su uz internet više nego ikada do sada. Cjelokupni život djece – od obrazovanja, do aktivnosti slobodnog vremena i druženja – preselio se u digitalno okružje. Koliko su djeca i odrasli koji o njima skrbe bili spremni za tu promjenu te koji je njezin učinak na dobrobit djece, vrijeme će pokazati. Stoga se prava djece u digitalnom okružju nameću kao ključna tema kojoj se trebaju posvetiti nadležni resori i nadamo se da će naći svoje mjesto u novoj Strategiji za prava djece u RH.

Preseljenje škole na internet i televiziju zahtijevalo je i veliku prilagodbu u radu nastavnika i učitelja, od kojih mnogi nisu dobili u tom procesu dovoljnu podršku sustava odgoja i obrazovanja.

Nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Ulaganja u sustav koji se bavi zaštitom djece moraju biti kontinuirana i prioritetna jer se jedino tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija, u čemu je važna karika osnivanje **posebnih obiteljskih sudova**, čiju najavu u 2021. godini pozdravljamo.

Potrebno je nastaviti s poticanjem i promicanjem **kvalitetnog udomiteljstva**, s obzirom na veliku iskazanu potrebu za smještajem djece u udomiteljske obitelji, te standardizirati edukaciju udomitelja i pružanje podrške udomiteljskim obiteljima, djeci i njihovim roditeljima.

Iako postoje pomaci, zaštita djece od svih oblika **nasilja i zanemarivanja** još uvijek nije dosegnuta. Svi sustavi trebaju poduzeti odlučnije mjere za unapređivanje pravne regulative te provođenje predviđenih mjera i aktivnosti u praksi. Nužno je unaprijediti i prevenciju te međuresornu suradnju jer tragični primjeri pokazuju da sustavi ne surađuju dovoljno i skloni su prebacivanju odgovornosti u rješavanju problema.

Zabrinjava podatak da svako peto dijete živi u riziku od siromaštva, a već postojeće probleme djece koja žive u **siromaštvu** dodatno je povećala epidemija, ali i potresi. Nužno je pravovremeno ulaganje napora, znanja i sredstava u ublažavanje posljedica – kroz povećanje socijalnih naknada, brže rješavanje postupaka ostvarenja socijalnih prava, prekidanje kruga obiteljskog siromaštva, ulaganje u obrazovanje siromašne djece, besplatnu prehranu, dostupnost stručnjaka te bolju dostupnost primjerenog stanovanja.

Pozivam nadležne resore da razviju učinkovit sustav zaštite djece od iskorištavanja za prosjačenje. Neprihvatljivo je da generacije djece ulaze u lance prosjačenja i da u rješavanju njihovih prava gotovo da nema nikakvog pomaka.

Još nije postignuta potrebna razina ostvarivanja prava djece u **pravosudnom postupku**. Postupci traju predugo, djeca ne primaju potrebne i njima razumljive informacije, a nerijetko izostaje i odgovarajuća pomoć i podrška djetetu za vrijeme trajanja postupaka. Koordinacija i suradnja među sustavima, propisana protokolima, načelna je i ostvariva samo u nekim sredinama zahvaljujući osobnom entuzijazmu i zalaganju pojedinih djelatnika sustava.

Još nije postignuta zadovoljavajuća razina **zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata**. Ne postoji cjeloviti pravni okvir za zaštitu djece. Neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima i dalje ugrožavaju prava djece te je stoga nužno donijeti poseban propis o zaštiti djece od zlostavljanja i iskorištavanja te uvesti **sustav licenciranja osoba koje rade s djecom** u sustavima koji organiziraju aktivnosti s djecom.

Još nije dosegnuta sveobuhvatna zaštita prava i interesa **djece/maloljetnika u sukobu sa zakonom**. Najčešće se krše prava maloljetnika tijekom lišenja slobode i izvršavanja institucionalnih odgojnih mjera u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa. U slučaju maloljetnika koji se nalaze u zatvorskom sustavu i stacionarno se liječe zajedno s odraslim osobama možemo govoriti i o njihovoj diskriminaciji.

Djeca **s problemima u ponašanju** izrazito su ranjiva skupina i u riziku za učestale povrede prava u svim sustavima: u odgoju i obrazovanju, socijalnoj skrbi, pravosuđu, tijekom postupanja policije i izvršenja pojedinih odgojnih mjera. Pandemija je dodatno ugrozila ostvarivanje njihovih prava. Iako sustavi pokazuju svjesnost o teškoćama, poduzete mjere i aktivnosti još ne dovode do značajnih pozitivnih ishoda za tu skupinu djece.

Unatrag nekoliko godina značajno je unaprijeđeno ostvarivanje prava i interesa **djece čiji su roditelji lišeni slobode**. Ostvarena je dobra suradnja sa zatvorskim sustavom koji je uvažio većinu naših prijedloga i preporuka te s pojedinim udrugama čije je djelovanje znatno pridonijelo zaštiti ove djece.

Zabilježili smo određena poboljšanja u zaštiti prava **djece migranta, tražitelja međunarodne zaštite i djece bez pratnje**, no cijeli sustav skrbi o toj skupini djece djeluje i dalje fragmentirano i nekoherentno. I dalje se javljaju problemi vezano uz nezakonita protjerivanja, smještaj djece u detenciju, kvalitetu skrbništva za djecu bez pratnje i udomiteljstva, uspostave specijaliziranog oblika skrbi u okviru zasebne ustanove te uključivanja u obrazovni proces.

Posljedice pandemije Covida-19 posebno su negativno utjecale na život djece pripadnika romske **nacionalne manjine**. Potrebno je uložiti više napora, na državnoj i lokalnoj razini, kako bi se, poučeni iskustvima iz prva dva vala **koronakrize**, uspjele kreirati mjere i programi koji će učinkovito odgovoriti na potrebe romske djece u ovim izazovnim vremenima.

Pravo i načelo sudjelovanja djeteta odrasli najčešće ne razumiju i prihvaćaju ga uglavnom deklarativno. Potrebna je sustavna edukacija stručnjaka koji rade s djecom o provedbi tog prava. Naša Mreža mladih savjetnika (MMS) potvrđuje se i u **online** sastancima kao aktivna i kreativna te i dalje motivirana za rad i razgovor. To potvrđuje da ni u vrijeme **koronakrize** ne treba prekidati dijalog s djecom i mladima, pogotovo u potrazi za odgovorima na pitanja koja se odnose ponajprije na njih. Djeca mogu doprinositi boljim rješenjima, ali to se neće dogoditi samo od sebe. Trebamo ih vidjeti, čuti i uključiti.

I dalje je zamjetan nedostatak sveobuhvatnih, kvalitetnih i jednako dostupnih usluga rane intervencije za **djecu s teškoćama u razvoju**, čemu bi trebala pridonijeti nova politika za ranu intervenciju u djetinjstvu. U sustavu osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika kako bi se podigla razina kvalitete provedbe primjerenih oblika obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju.

Nerazumijevanje koncepcije ljudskih prava i **zabrane diskriminacije** od strane tijela javne vlasti, predstavnika medija, te drugih pravnih i fizičkih osoba ima za posljedicu dovođenje djece u nepovoljan i diskriminirajući položaj, stereotipno poimanje uloga žena i muškaraca te predrasude i neprijateljske stavove prema pripadnicima manjinskih skupina i zajednica. Potrebno je, stoga, provoditi edukacije i podizati svjesnost o ovim temama.

Epidemija koronavirusa, kao i potresi u kojima su oštećene neke zdravstvene ustanove, odrazili su se, unatoč iznimnim naporima zdravstvenih radnika, na ostvarivanje **zdravstvenih prava djece** – u pogledu dostupnosti, uvjeta u kojima su usluge pružane, neizvjesnosti zbog potrebe otkazivanja dogovorenih termina. Epidemiološke mjere koje su se donosile radi sprečavanja širenja zaraze izazivale su kod dijela roditelja osjećaj nepovjerenja i uznemirenosti te pridonijele pojačanom osjećaju zabrinutosti. Dijelom se to moglo izbjeći kvalitetnijom komunikacijom i jasnijim tumačenjem svrhe određenih mjera i njihove dobrobiti za dijete.

Pozivamo da se čim prije osnuju međuresorne radne skupine i donesu **propisi** o djelatnosti igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta te o zaštiti djece koja sudjeluju u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima.

Koronakriza odrazila se i na dječje aktivnosti, a u više navrata Stožer civilne zaštite RH donosio je različite odluke kojima su, među ostalim, bili zabranjeni treninzi te sportske aktivnosti djece, kao i korištenje sportske infrastrukture. Cilj naših preporuka bio je omogućiti uključivanje djece u **sportske aktivnosti** u skladu s aktualnim epidemiološkim stanjem. Neovisno o pojavi pandemije, otprije nas zabrinjavaju procjene i podaci o velikom broju djece koja nisu tjelesno aktivna. S uvođenjem epidemioloških mjera očekuje se daljnji rast broja fizički neaktivne djece.

Izvanredne situacije ne mogu biti izgovor za odgađanje dječjih prava i potreba. Upravo suprotno, one trebaju biti još jači poticaj da kao društvo tražimo rješenja koja će u prvi plan staviti dječju dobrobit. Ta rješenja nadilaze jednu ili dvije struke i traže suradnju i transdisciplinarni pristup koji je potrebno negovati u donošenju odluka i javnih politika. Djelujmo u tom smjeru već danas, jer razvojne potrebe i problemi djece ne mogu više biti „na čekanju”.

LEGENDA

KRATICA	PUNI NAZIV
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
BiH	Bosna i Hercegovina
COPE	Children of Prisoners Europe
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CZSS	Centar za socijalnu skrb
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
EU	Europska unija
Fina	Financijska agencija
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLS	Jedinica lokalne samouprave
MMS	Mreža mladih savjetnika
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
OIB	Osobni identifikacijski broj
PUP	Problemi u ponašanju
RH	Republika Hrvatska
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima